

DET ØKONOMISKE RÅD
FORMANDSKABET

Udviklingen i
Danmarks internationale
konkurrenceevne

STATENS TRYKNINGSKONTOR
KØBENHAVN, MAJ 1969

Siden oprettelsen af Det økonomiske Råd i efteråret 1962 har formandskabet i henhold til § 3 i lov nr. 302 af 5. september 1962 om økonomisk samordning offentliggjort følgende redegørelser:

1. Redegørelse til regeringen vedrørende det realøkonomiske grundlag for de kommende måneders økonomisk-politiske afgørelser. 18. december 1962. *Stencileret*.
2. Hovedtendenser i indkomstudviklingen for de vigtigste samfundsgrupper 1955-1962. Redegørelse afgivet til statsministeren 25. februar 1963. *Trykt*. 2,50 kr.
3. Redegørelse til regeringen vedrørende den økonomiske situation. 16. september 1963. *Stencileret*.
4. Strukturproblemer i dansk landbrug. En redegørelse til regeringen med særligt henblik på udformningen af en langsigtet landbrugspolitik. Maj 1964. *Trykt*. 4 kr.
5. Indkomstramme og indkomststatistik. En redegørelse til regeringen med særligt henblik på udformningen af en indkomspolitik i den aktuelle situation. November 1964. *Trykt*. 4 kr.
6. Bygge- og boligpolitikken og dens sammenhæng med den økonomiske politik i øvrigt. Redegørelse afgivet til regeringen. Juni 1965. *Trykt*. 4,50 kr.
7. Den økonomiske udvikling i 1965. En redegørelse til regeringen med særligt henblik på indkomstudviklingen og mulighederne for at føre indkomspolitik. Oktober 1965. *Fotografisk trykt*. 5 kr.
8. Bidrag til belysning af formueudviklingen i Danmark i de senere år. August 1966. *Trykt*. 8,50 kr.
9. Konjunktursituation, indkomspolitik og indkomststatistik. Redegørelser afgivet til regeringen september og december 1966. *Trykt*. 8,50 kr.
10. Konjunktursituationen i efteråret 1967. Redegørelse afgivet til regeringen september 1967. *Trykt*. 8 kr.
11. Den personlige indkomstfordeling og indkomstudjævningen over de offentlige finanser. November 1967. *Trykt*. 8,50 kr.
12. Dansk økonomi i efteråret 1968. (Herunder en særlig landbrugsredegørelse). September 1968. *Fotografisk trykt*. 9 kr.
13. Indkomststatistik 1968. December 1968. *Trykt*. 9 kr.
14. Konjunkturudsigterne for 1969. April 1969. *Stencileret*.
15. Udviklingen i Danmarks internationale konkurrenceevne. Maj 1969. *Trykt*. 9 kr.

De trykte redegørelser kan fås i boghandelen, de stencilerede ved henvendelse til Det økonomiske Råds sekretariat, Nørre Voldgade 68, 1358 København K.
Distribution til boghandelen gennem Danske Boghandlers Kommissionsanstalt.

Udviklingen i
Danmarks internationale
konkurrenceevne

Til regeringen

Formålet med nærværende undersøgelse har været at tilvejebringe et empirisk materiale til belysning af udviklingen i Danmarks internationale konkurrenceevne. En foreløbig redegørelse for arbejdet hermed blev givet i redegørelsen »Dansk økonomi i efteråret 1968«. Efter at der er foretaget yderligere beregninger vedrørende udviklingen i de danske markedsandele på vore vigtigste udenlandske markeder og undersøgelsen derefter har været til fornyet drøftelse i Det økonomiske Råd på et møde den 17. april d. å., har formandskabet udarbejdet nærværende redegørelse og har i medfør af § 3, stk. 3 i lov om økonomisk samordning besluttet at offentliggøre denne.

I tilknytning til den nævnte foreløbige redegørelse i »Dansk økonomi i efteråret 1968« blev der foretaget en analyse af problemstillinger i forbindelse med landbrugspolitikken og tilpasningen af landbrugsproduktionen. Sammen med bemærkninger hertil fra Landbrugsraadet og De samvirkende danske Landboforeninger blev denne særlige undersøgelse offentliggjort som afsnit C i den nævnte redegørelse. Ved fremlæggelsen af nærværende undersøgelse ønsker formandskabet at fremhæve sammenhængen mellem de to undersøgelser. I en situation, hvor udenlandsk landbrugsbeskyttelse formindsker vore muligheder for at udnytte vor konkurrenceevne på landbrugsområdet, stilles der særlig store krav til byerhvervenes konkurrenceevne. Samtidig er der en nær indbyrdes sammenhæng mellem strukturtilpasningen i landbruget og udviklingen i byerhvervenes produktion. Igennem sin indflydelse på strukturtilpasningen i landbruget har landbrugspolitikens udformning betydning for, hvor store ressourcer der står til rådighed for byerhvervene, og omvendt er byerhvervenes ekspansionstakt og geografiske lokalisering af væsentlig betydning for løsningen af landbrugets strukturproblemer.

København, maj 1969.

Carl Iversen
Formand

N. V. Skak-Nielsen

J. Vibe-Pedersen

DET ØKONOMISKE RÅD
FORMANDSKABET

Udviklingen i
Danmarks internationale
konkurrenceevne

STATENS TRYKNINGSKONTOR
KØBENHAVN, MAJ 1969

Indhold

<i>Kapitel 1. Undersøgelsens baggrund og vigtigste resultater</i>	9
Indledning	9
Devalueringen	10
Betalingsbalanceunderskud og beskæftigelsesgrad	12
Fortolkning af konkurrenceevnebegrebet	13
Resultaterne af undersøgelsen vedrørende udviklingen i de danske markedsandele	16
Forholdet mellem løn- og produktivitetsudviklingen i industrien i Danmark og en række andre lande	19
Sammenligning af indtægtsudviklingen inden for sektorer, der befinder sig i international konkurrence, med indtægtsudviklingen inden for andre områder	20
Den særlige undersøgelse vedrørende maskineksporten	21
 <i>Kapitel 2. Udviklingen i Danmarks markedsandele 1959/60-1966/67.</i>	24
Simple procentberegninger af markedsandele	25
Korrektioner for ændringer i udenrigshandelens lande- og varefordeling	27
Udviklingen i Danmarks markedsandele på de enkelte delmarkeder	30
Sammenligning af stigningen i dansk industrieksport med udviklingen for Sverige og Schweiz	34
Markedsandele på grundlag af produktionsstatistikken	37
 <i>Kapitel 3. Løn- og produktivitetsudviklingen i industrien i Danmark og en række andre lande.</i>	40
Indledning	40
Begrænsninger i materialet	40
Løn- og produktivitetsudviklingen i industrien i Vesteuropa og U. S. A. 1952-1965	43
Udviklingen efter 1965	48
Afsluttende bemærkninger	49

<i>Kapitel 4. Udviklingen i lønninger og virksomhedsindtjening inden for sektorer, der i forskellig grad er udsat for konkurrence fra udlandet</i>	51
Indledning	51
Lønudviklingen inden for hovedindustrigrupper samt i bygge- og anlægsvirksomhed	53
Udviklingen i virksomhedernes bruttoindtjening	56
Afsluttende bemærkninger	60
Bilagstabel 1 og 2 til kapitel 4	62
 <i>Kapitel 5. Udviklingen i dansk maskineksport 1955-1967 sammenholdt med udviklingen i maskinimporten og i den danske produktion</i>	 66
Indledning	66
Eksportudviklingen	67
Importudviklingen	68
Ændringer i maskineksportens og maskinimportens sammensætning . .	69
Produktionsudviklingen sammenholdt med udviklingen i im- og eksport	71
Eksportens sammenhæng med lønudviklingen	74
Maskineksportens afhængighed af konjunkturudviklingen i udlandet . .	78
Bilagstabel 1 og 2 til kapitel 5	80
 <i>Bilag. Resumé af en undersøgelse af Helen B. Junz og Rudolf Rhomberg: Prices and Export Performance of Industrial Countries, 1953-1963 (I.M.F. Staff Papers 1965)</i>	 82

Kapitel 1

Undersøgelsens baggrund og vigtigste resultater

Indledning

1. Siden formandskabet i slutningen af 1966 besluttede at tage en undersøgelse op af problemstillinger i relation til udviklingen i Danmarks konkurrenceevne over for udlandet, er der sket væsentlige ændringer i de forhold, som begrundede undersøgelsen.

2. Den umiddelbare anledning til, at undersøgelsen blev iværksat, var, at der fra midten af 1965 skete en betydelig afsvækkelse af væksten i næsten alle dele af industrieksporten.

I første halvdel af 1960'erne voksede industrieksporten ligesom i 1950'erne med i gennemsnit omkring 13 pct. pr. år. Fremgangen var særlig stærk i 1963 og 1964 med stigninger på henholdsvis knap 20 og knap 16 pct. I de følgende år reduceredes stigningstakten imidlertid væsentligt; for 1966 blev fremgangen således kun 7 pct.

Blandt andet som følge af denne udvikling begyndte industriens beskæftigelse at gå tilbage omkring midten af 1965, og nedgangen fortsatte i 1966 og 1967.

3. Sammenlignet med eksportudviklingen i andre industrilande, bl. a. Sverige og Tyskland, med en utvivlsomt høj international konkurrenceevne kan selv den stærkt reducerede stigning i industrieksporten fra 1965 til 1966 ikke betegnes som lav. Når udviklingen alligevel bragte spørgsmålet om industriens og de øvrige byerhvervs konkurrenceevne i forgrunden for den økonomisk-politiske debat, skyldtes det dels, at afsvækkelsen af eksportstigningen blev stadig mere udtalt i løbet af 1966 – i slutningen af 1966 var stigningstakten nede på omkring 5 pct. pr. år – dels, at det på grund af den udenlandske diskrimination mod landbrugseksporten er nødvendigt, at der er en stærk vækst i industrieksporten, for at det i løbet af en kortere årrække kan lykkes at fjerne vort betydelige årlige betalingsbalanceunderskud med samtidig opretholdelse af en høj beskæftigelses-

grad. Hertil kom, at stigningen i løn- og prisniveauet i flere år havde været særlig stor i Danmark. Ved fastholdte valutakurser må en sådan udvikling ventes før eller senere at føre til vanskeligheder i form af en yderligere forringet betalingsbalance over for udlandet og/eller en lavere beskæftigelsesgrad end i udlandet.

Samtidig med, at en række forhold således bidrog til at rejse diskussion om dansk industris konkurrenceevne, stod det dog klart, at afsvækkelsen af industrieksportens stigningstakt også var en følge af det internationale konjunkturtilbageslag i 1966/67. Dette tilbageslag var særlig kraftigt i Tyskland, der er et af dansk industris hovedmarkeder. Udviklingen i Tyskland førte til faldende tysk import og forstærket eksportfremgang, d. v. s. til både mindskede afsætningsmuligheder på det tyske marked og hårdere konkurrence på de øvrige markeder.

4. I løbet af 1967 viste der sig tegn til noget større fremgang for industrieksporten, og disse udviklingstendenser forstærkedes i 1968, hvor eksporten af industrivarer støttet af den i november 1967 gennemførte devaluering har vist lige så stærk fremgang som i midten af 1960'erne, og hvor derfor også antallet af beskæftigede i industrien igen har vist stigning. Mængdemæssigt voksede industrieksport fra 1967 til 1968 med omkring 16 pct.; forøgelsen af eksportværdien regnet i dollar eller anden ikke-devalueret valuta blev dog kun 12 pct., hvilket skyldes, at de danske eksportører efter devalueringen har nedsat deres priser regnet i de ikke-devaluerende landes valuta. I danske kroner steg industrieksporten fra 1967 til 1968 med godt 20 pct.

Den fornyede stærke stigning faldt tidsmæssigt sammen med, at den internationale konjunktur fra omkring midten af 1967 påny vendte til en igennem størstedelen af 1968 stadig accellererende opgang. Man kan dog ikke heraf slutte, at afsvækkelsen af eksportstigningen i 1965/66 alene var et konjunkturfænomen, idet de gunstige eksportresultater for 1968 også må ses i sammenhæng med den forbedring af industriens konkurrenceevne, der skete ved devalueringen.

Devalueringen

5. På grund af de efter devalueringen foretagne nedsættelser af de danske eksportpriser ved salg til ikke-devaluerende lande kan det være hensigtsmæssigt at illustrere devalueringens betydning for industriens og andre byerhvervs konkurrencemæssige stilling ved at se på, hvilke ændringer i omkostningskalkuler m. v., devalueringen har givet anledning til, når omkostningerne gøres op i ikke-devaluerende landes valuta.

Medens devalueringen betød højere kronepriser for industriens import af råvarer, brændsel og halvfabrikata, ville denne del af produktionsomkostningerne være upåvirket af devalueringen i en kalkule, hvor omkostninger og priser beregnes i en »fast« valuta.¹ For dansk industri under ét udgør denne del af omkostningerne skønsmæssigt omkring en trediedel af den samlede produktionsværdi.² Derimod indebar devalueringen et fald i den øvrige – indenlandsk bestemte – del af produktionsomkostningerne. Sættes disse omkostninger, omfattende lønudgifter, udgifter til køb af varer og tjenester fra andre erhverv, afskrivning, forrentning, indenlandske salgsomkostninger m. v., på tidspunktet før devalueringen til 100, blev de ved devalueringen umiddelbart reduceret til ca. 92, opgjort i en fast valuta.

For lønomkostningernes vedkommende må det herefter skønnes, at devalueringen redresserede virkningerne af, at lønniveauet i de nærmest foregående år var steget stærkere i Danmark end i udlandet. Formentlig var dansk industri i omkostningsmæssig henseende efter devalueringen lidt bedre stillet i forhold til konkurrenter i ikke-devaluerende lande end i midten af 1960'erne.

Den senere lønudvikling med en gennemsnitlig lønstigning på godt en halv snes procent fra 1967 til 1968 har betydet, at lønomkostningerne pr. time nu igen er af samme størrelse som før devalueringen, regnet i fast valuta. Dette er dog ikke ensbetydende med, at de konkurrencemæssige fordele, der blev opnået ved devalueringen, er gået tabt, idet der har været fortsatte lønstigninger i udlandet, samtidig med at produktivitetstigningerne i dansk industri formentlig har været mindst lige så stærke som hos flertallet af konkurrenterne. Både med hensyn til lønomkostningerne og med hensyn til de øvrige indenlandsk bestemte omkostninger er det imidlertid vanskeligt at foretage en eksakt vurdering af, hvor stor en del af devalueringens fordelene der endnu er i behold.

Det skal desuden fremhæves, at det lige anførte alene kan illustrere forskydninger i konkurrencevilkårene i relation til de lande, overfor hvilke valutakursændringerne indebar en nedskæring af kroneværdien. I relation til England skete der en opskrivning af den danske krone. Den samlede forbedring af byerhverve-

-
1. Som resultat af den *engelske* devaluering skete der derimod et vist prisfald for en række råvarer, hvis priser noteres i engelsk valuta og i væsentlig grad fremkommer som resultat af forholdene på det engelske marked. Ved den her foretagne sammenligning er dette forhold imidlertid uden betydning, da prisfaldet i lige grad kom alle brugere af de pågældende varer til gode.
 2. Inklusive råvarer og halvfabrikata af dansk oprindelse svarer industriens råvareudgifter m. v. til ca. halvdelen af produktionsværdien.

nes konkurrencemæssige stilling, der blev opnået ved devalueringen, blev derfor noget mindre end her anført.

Landbrugets stilling må som følge af Englandseksportens store andel i landbrugseksporten skønnes at være blevet forringet noget ved valutakursændringerne.

6. Som berørt ovenfor viser en sammenligning mellem industriens gennemsnitlige eksportpriser før og efter devalueringen, at danske eksportører har benyttet devalueringen til at reducere deres priser, regnet i udenlandsk valuta, med henblik på at forøge deres afsætning.

Ved uforandrede eksportpriser i fremmed valuta ville varer solgt til ikke-devaluerende lande pr. enhed have indbragt godt 8½ pct. mere i danske kroner efter devalueringen end før denne, svarende til den procent hvormed kurserne på de pågældende landes valutaer blev forhøjet. Den faktiske forhøjelse af industriens gennemsnitlige eksportpriser i danske kroner har imidlertid kun andraget ca. 5 pct., hvilket indebærer, at priserne i udenlandsk valuta i gennemsnit er nedsat med godt 3 pct. Som følge af denne prisudvikling har den af devalueringen følgende nedsættelse af de danske produktionsomkostninger, regnet i udenlandsk valuta, ikke givet sig udslag i en tilsvarende forøgelse af fortjenesten pr. afsat enhed. Frem for udelukkende at opnå højere fortjenstmarginaler har eksportørerne foretrukket tillige at benytte devalueringen til en stærkere konkurrence på prisen og dermed til at opnå en forøget afsætning.

Betalingsbalanceunderskud og beskæftigelsesgrad

7. Trods den fornyede stærke stigning i industrieksporten viser betalingsbalancens løbende poster fortsat et betydeligt underskud, der må dækkes ved låneoptagelse i udlandet eller brug af valutareserver, samtidig med at der ad disse veje også må skabes dækning for de voksende afdragsforpligtelser på tidligere optagne lån. Hertil kommer, at der i 1967 og 1968 har været en større ledighed end i de foregående år, omend ledigheden påny har været aftagende fra midten af 1968. En sammenligning mellem beskæftigelsesgraden i Danmark og i andre lande vanskeliggøres af en forskellig udformning af arbejdsløshedsstatistikken i de forskellige lande. Der er dog grund til at antage, at beskæftigelsesgraden i Danmark i det sidste par år har været lavere end i de fleste andre vesteuropæiske lande. Disse forhold – vanskelighederne ved at sikre ligevægt på betalingsbalancen ved samme beskæftigelsesgrad som i udlandet – bevirker, at hensynet til konkurrenceevnens udvikling stadig må være tungtvejende i den økonomiske politik.

Selv om industriens konkurrenceevne isoleret set kan synes god, må den ud fra betalingsbalance- og beskæftigelsehensyn anses for utilstrækkelig.

Som også omtalt ovenfor hænger dette sammen med, at de bestående hindringer for en ekspansion af den danske landbrugsekport nødvendiggør en meget stærk forøgelse af den øvrige vareeksport og af eksporten af tjenester (skibsfart, turisme m. v.), for at der uden en betydelig låneoptagelse i udlandet kan skabes valutarisk grundlag for opretholdelse af fuld beskæftigelse og høj økonomisk vækst. De nuværende vilkår for landbrugsekporten nødvendiggør så at sige en »overnormal« konkurrenceevne i industri og de øvrige byerhverv. Som nærmere omtalt i redegørelsen for dansk økonomi i efteråret 1968¹ er denne problemstilling snarest blevet skærpet gennem de seneste års økonomiske udvikling, herunder især udviklingen inden for fællesmarkedet og Englands devaluering.

Der knytter sig således fortsat en stærk interesse til spørgsmålet om udviklingen i byerhvervenes og specielt industriens internationale konkurrenceevne. Det følgende er et forsøg på at belyse nogle af de vigtigste af de forhold, der må indgå i en vurdering heraf. Da så godt som alle de forhold, der har betydning for den økonomiske udvikling, vil kunne inddrages i en belysning af konkurrenceevnen, kan der imidlertid være grund til at diskutere selve indholdet af dette begreb, inden der gøres rede for hovedresultaterne af undersøgelsen.

Fortolkning af konkurrenceevnebegrebet

8. Ordet konkurrenceevne bruges i den økonomisk-politiske diskussion i en noget skiftende betydning.

Hyppigt tænkes der med konkurrenceevne på evnen til at holde terræn over for konkurrenterne på de forskellige markeder. Dette leder frem til beregninger af *markedsandele*, hvor man søger at belyse, hvilke ændringer der fra et tidsrum til det næste er sket i de danske andele af salget inden for en række vigtige varegrupper på de vigtigste markeder. Tab af markedsandel tages i almindelighed som udtryk for en forringet konkurrencedygtighed; forøgede andele antages at afspejle en forbedring af konkurrenceevnen, medens uændrede andele skulle indicere jævnbyrdighed med udenlandske konkurrenter.

1. Jfr. særlig redegørelsens afsnit C: Problemstillinger i forbindelse med landbrugspolitikken og tilpasningen af landbrugsproduktionen.

9. En anden, men dog med den første nært forbundet betydning, hvori man i den økonomisk-politiske diskussion anvender udtrykket konkurrenceevne, vedrører *forholdet mellem pris- og omkostningsudviklingen i de forskellige lande*. I denne sammenhæng anvendes også betegnelserne *over- eller undervurderet valuta*. Udtrykket overvurderet valuta kan – foruden mere generelt at betyde, at et land med givne valutakurser over for udlandet har vanskeligheder ved at opretholde ligevægt på sin betalingsbalance og samtidig holde en beskæftigelsesgrad, der svarer til udlandets – specifikt tage sigte på, at dets pris- og omkostningsniveau er højere end i udlandet, når priser og omkostninger måles i samme valuta. Undervurderet valuta afspejler den omvendte situation: Overskud på betalingsbalancen ved samme beskæftigelsesgrad som i udlandet og et internationalt set lavt pris- og omkostningsniveau.

Af flere grunde er *prisniveausammenligninger* eller sammenligninger af *prisudviklingen* ikke særlig brugbare som indikatorer for konkurrenceevnen. For de varer, der handles internationalt, kan der, når udenrigshandelen er liberaliseret, ikke forekomme større forskelle i priser og prisbevægelser for varer fra forskellige lande. Inddrages priserne på varer og tjenester, der ikke handles internationalt, vil resultaterne af sammenligningerne kunne falde meget forskelligt ud, alt efter hvilke varer og priser (detailpriser, engrospriser, priser pr. enhed af nationalproduktet etc.) der indgår i undersøgelsen. Hertil kommer, at det kan være meget vanskeligt at fortolke resultaterne af sammenligninger, der omfatter varer som ikke handles internationalt.

I stedet for at bygge på sammenligninger af prisudviklingen eller eventuelt prisniveauet foretrækkes det derfor oftest at bygge på sammenligninger af *omkostningsudviklingen* ved undersøgelser af denne karakter. De praktiske muligheder herfor begrænser sig til udviklingen i *arbejds løn og arbejdsproduktivitet*, og selv på dette område er det kun muligt at foretage ret summariske analyser, jfr. det følgende.

10. I overensstemmelse med det her anførte er der i det følgende foretaget undersøgelser af udviklingen i de danske markedsandele på vore vigtigste markeder (kapitel 2) og en sammenligning af løn- og produktivitetsudviklingen i Danmark med udviklingen i en række vestlige lande (kapitel 3). Som fremhævet i begge kapitler har undersøgelser af denne karakter dog et vist statistisk præg. Det gælder især undersøgelser af markedsandele.

På længere sigt kan det ikke være et tilstrækkeligt kriterium på et lands internationale konkurrenceevne, om erhvervene er i stand til at holde eller udbygge

deres fodfæste på eksisterende markeder. Kriteriet må i stedet være, om der kan opnås eller fastholdes et sådant forhold mellem udviklingen i produktion, im- og eksport, at landet ved de gældende valutakurser *samtidig kan realisere målsætningerne om fuld beskæftigelse, betalingsbalanceligevægt og økonomisk vækst.*

Ved en betragtning for mere end et vist kortere tidsrum kan der derfor ikke lægges afgørende vægt på, om vi med hensyn til de enkelte varer eller varegrupper vinder eller taber markedsandele på bestående markeder. Mindst lige så væsentligt er det, om afsætningen finder sted på markeder, der er præget af en stærk eller en svag efterspørgselsstigning, og om vi er i stand til at *tilpasse produktion og afsætning* over mod de særligt ekspanderende markeder og mod områder, hvor der opnås en forbedret aflønning for produktionsindsatsen. I denne forbindelse spiller *produktudvikling og udvikling af nye produktions- og distributionsmetoder* en særlig rolle. Det må samtidig bemærkes, at en sådan tilpasning i mange tilfælde kan være forbundet med opgivelse af bestående markeder. En mindsket markedsandel for visse varer behøver derfor ikke nødvendigvis at være ensbetydende med mindsket konkurrenceevne, ligesom øget markedsandel ikke i alle tilfælde er et udtryk for forbedret konkurrenceevne.¹

Også sammenligningen af løn- og produktivitetsudviklingen kan kun i begrænset omfang tjene som indikator for konkurrenceevnens udvikling. Foruden af omkostningsudviklingen, herunder udviklingen i andre omkostningselementer end lønomkostningerne, afhænger konkurrenceevnen af alle de forannævnte faktorer som produktudvikling, tilpasning af produktion og afsætning over mod de særligt ekspanderende områder, salgssystemernes og distributionskanalernes effektivitet, leveringsfrister, betalingsbetingelser etc. Som det fremgår af den nedenfor omtalte særlige undersøgelse vedrørende maskinindustrien, tyder denne undersøgelse da også på ret betydelige forskelle i de forskellige landes evne til at absorbere lønstigninger uden forringelse af deres eksportstigning.

11. Som det fremgår af det her anførte, ville en tilbunds gående analyse af konkurrenceevneproblematikken blive meget omfattende, idet man måtte søge at

1. Der kan her komme et vist modsætningsforhold frem, alt efter om man anskuer konkurrenceevne fra den enkelte virksomheds, respektive det enkelte erhvervs synspunkt, eller fra hele samfundets. Teoretisk kan man tænke sig, at samtlige virksomheder og erhverv har opnået en større markedsandel, samtidig med at landets samlede konkurrenceevne er formindsket, fordi der ikke i fornødent omfang er sket en tilpasning mellem de enkelte virksomheder og erhverv med ledsagende omstilling af produktion og afsætning over mod de ekspanderende områder eller områder med højere indtjening.

belyse årsagerne til forskelle i udviklingen i beskæftigelse, betalingsbalance og økonomisk vækst i Danmark og i andre lande. En så omfattende undersøgelse har man ikke anset det for muligt at gennemføre. Ud over markedsandelsberegningerne og sammenligningen af løn- og produktivitsudviklingen har man imidlertid lagt vægt på dels at belyse indkomstudviklingen (aflønningen af produktionsfaktorerne) inden for henholdsvis de sektorer af økonomien, der står i direkte konkurrence med udlandet, og de mere konkurrencebeskyttede sektorer (kapitel 4), dels at belyse de ændringer, der finder sted i efterspørgselsens sammensætning på varekategorier og enkeltvarer, hvilket vil kunne illustrere betydningen af produktionstilpasning og produktudvikling (kapitel 5). Af hensyn til overskueligheden er den sidstnævnte del af undersøgelsen begrænset til et enkelt område, nemlig maskineksportens sammenholdt med importen og den danske produktion.

Vedrørende sammenligningen af indtægtsudviklingen inden for sektorer skal her nævnes, at også udviklingen i de erhverv, der er mere eller mindre beskyttede mod udenlandsk konkurrence, som f. eks. byggeriet og en række serviceerhverv, spiller en væsentlig rolle for konkurrenceevnen over for udlandet. Dels påvirkes konkurrenceerhvervenes stilling direkte af, hvor høje priser de skal betale for de varer og ydelser, de køber fra de pågældende erhverv, dels er der en nær forbindelse mellem lønudviklingen i de to sektorer og mellem lønudviklingen og produktivitsudviklingen i både konkurrence- og »hjemmemarkedserhverv«, jfr. nedenfor. Endelig påvirkes konkurrenceevnens udvikling af, om forskelle i kapitalaf-lønning, risiko m. v., herunder også ledighedsrisiko, resulterer i forskelle mellem henholdsvis konkurrenceerhvervenes og de øvrige erhvervs evne til at tiltrække nye ressourcer. Det sidste aspekt er ikke det mindst vigtige, idet opnåelse af ligevægt på betalingsbalancen ved fuld beskæftigelse er betinget af, at der overføres ressourcer til konkurrenceerhvervene.

Resultaterne af undersøgelsen vedrørende udviklingen i de danske markedsandele

12. Markedsandelsundersøgelsen er gennemført på den måde, at man for 5-årsperioden 1959/60 -1964/65 og for 2-års-perioden 1964/65-1966/67 har sammenlignet stigningen i værdien af Danmarks eksport af en række hovedvaregrupper til en række vigtige lande eller landegrupper med de tilsvarende tal for eksporten fra O.E.C.D.-landene. Efter korrektion for virkningerne af, at efterspørgslen på de markeder eller for de vareområder, der er særlig betydningsfulde for Danmark, kan have udviklet sig forskelligt fra den importefterspørgsel, O.E.C.D.-

landene under ét har været stillet over for, vil forskelle i procenterne for den samlede eksportudvikling vise, om Danmark har øget sin markedsandel i forhold til de øvrige O.E.C.D.-lande eller har tabt terræn i forhold til disse. Dog må bemærkes, at tallene ikke belyser eventuelle forskydninger i de pågældende importlandes egen andel af forsyningen, med andre ord ændringer i den del af forsyningen, som hidrører fra indenlandsk produktion. Dette skyldes, at tallene for henholdsvis produktion, import og eksport ikke foreligger specificeret på en sådan måde, at de direkte kan sammenstilles.

I det betragtede tidsrum er der sket gennemgribende ændringer i de handelspolitiske forhold, især i forbindelse med markedsdannelserne, og der er ikke tvivl om, at de betydelige ændringer, der har været i vore markedsandele, først og fremmest har været forårsaget heraf.

Markedsdannelsernes virkning på vore markedsandele kommer som ventet klarest frem for *landbrugseksportens* vedkommende, hvor andelen i fællesmarkedets import er blevet stærkt reduceret; såfremt vi havde bevaret en uændret markedsandel, ville vor landbrugseksport til fællesmarkedet i de senere år have været mere end 50 pct. større end den faktisk opnåede eksport; til gengæld er der sket en mindre forøgelse af dansk landbrugs andel af Englands import og opnået ret betydelige markedsandelsgevinster i de øvrige E.F.T.A.-lande – omend langt fra i et omfang, der kan kompensere for tabet i fællesmarkedet.

Også for *industrieksportens* vedkommende har markedsopdelingen ført til tab af markedsandele i fællesmarkedet, men der er samtidig opnået så betydelige »andelsgevinster« i E.F.T.A.-landene, at dette mere end opvejer svækkelsen af industriens position i fællesmarkedet. På det amerikanske marked er Danmarks andel gået noget tilbage i den undersøgte periode, medens der har været fremgang i markedsandelene på markeder uden for Vesteuropa og U.S.A. Tilbagegangen i U.S.A. må tildels ses i forbindelse med afviklingen af den i 1950'erne bestående dollarpræmieringsordning.

Udviklingen i vore markedsandele har været ret forskellig i de to perioder, undersøgelsen er delt op på. I tidsrummet 1959/60-1964/65 var de »andelsgevinster«, industrien opnåede på E.F.T.A.-markederne og på markeder uden for Vesteuropa og U.S.A., så betydelige, at de ikke blot klart oversteg industriens tab af markedsandele i fællesmarkedslandene og U.S.A., men tillige opvejede landbrugets tilbagegang i markedsandel. Alt i alt blev de danske markedsandele derfor forøget fra 1959/60 til 1964/65 på trods af den udenlandske landbrugsbeskyttelse. I den efterfølgende 2-års-periode var forøgelsen af industriens markedsandele i E.F.T.A.-landene kun lige tilstrækkelig til at opveje industriens svækkede

position i fællesmarkedet og U.S.A., og for den samlede eksport skete der i denne periode en vis reduktion af vore markedsandele.

13. På grund af markedsdannelsernes betydning har man for at kunne fastholde konkurrenceevnesynspunktet foretaget en sammenligning af udviklingen i dansk industris markedsandele med den udvikling, som industrierne i to andre lande, der står i samme handelspolitiske situation som Danmark – nemlig Sverige og Schweiz – har haft. Lige som i de foran omtalte beregninger er der i disse beregninger korrigeret for de forskelle mellem landene med hensyn til eksportens fordeling på varegrupper og lande, som bestod i basisårene.

Med hensyn til den totale industrieksport¹ har der været en omtrent ensartet stigning i henholdsvis de danske og de svenske markedsandele i perioden 1959/60-1964/65. For maskiner har Danmark haft en svagere stigning, for industrielle færdigvarer en stærkere. For perioden 1964/65-1966/67 falder sammenligningen mindre gunstigt ud, idet Danmarks markedsandelsposition i denne periode blev forringet i sammenligning med Sveriges.

De tilsvarende sammenligninger med Schweiz viser for perioden 1959/60-1964/65, at dansk industri har hævdet sig væsentligt bedre på de internationale markeder end den schweiziske. For den efterfølgende to-års periode har der imidlertid ikke være tale om en tilsvarende overlegenhed for dansk industri.

14. Blandt de forbehold, som må tages over for markedsandelsberegningernes egnethed til at illustrere forskydninger i eksportpræstationer eller konkurrenceevne, blev i punkt 10 nævnt betydningen af eksportens sammensætning på varer og lande, idet det spiller en væsentlig rolle for udviklingen i eksporten, om eksporten fortrinsvis går til lande, der er inde i en særlig stærk ekspansion, respektive består af varer, for hvilke der er en særlig stærk efterspørgselsstigning. Disse forhold kan bl. a. belyses gennem sammenligningen med udviklingen i svensk industrieksport. Uanset at svensk industris markedsandele for perioden 1959/60-1966/67 under ét er øget lidt mere end dansk industris, har stigningen i Danmarks industrieksport været større end Sveriges, nemlig 125 pct. mod 113 pct.² De foretagne beregninger tyder derfor på, at sammensætningen af Danmarks industrieksport må have været så meget gunstigere end Sveriges, at dette mere end har opvejet den svagere udvikling i de danske markedsandele.

1. Industrieksporten er defineret som varegrupperne under SITC-kapitlerne 5-8.

2. Medregnes malm og træmasse m. v. under industrieksporten, bliver forskellen væsentlig større.

Også i sammenligning med O.E.C.D.-landene som helhed tyder undersøgelsen på, at den danske industrieksport har haft en sammensætning, der har virket befordrende for stigningen i denne eksport. En nærmere analyse af det foreliggende talmateriale viser, at dansk industris forholdsvis gunstige stilling i denne henseende kan henføres til forskelle i udgangssituationen, idet der ikke inden for perioden kan konstateres klare tendenser til forskydning af industrieksportens sammensætning bort fra områder med svag ekspansion – som der også i Danmarks tilfælde er ret mange eksempler på – over imod områder med stærk stigning i afsætningen.

15. Som nævnt kan der af mange grunde ikke drages håndfaste paralleller mellem ændringer i markedsandele og ændringer i konkurrenceevnen. I det omfang, hvori udviklingen i markedsandelene kan tages som indikator for konkurrenceevnen, tyder den her omtalte del af undersøgelsen imidlertid på, at industriens konkurrenceevne har været relativt god i begyndelsen af 1960'erne, hvor der netto var tale om markedsandelsgevinster for dansk industri. Fra midten af 1960'erne ophørte industriens markedsandele taget under ét med at stige, hvorfor forringelsen af landbrugets stilling på de udenlandske markeder kom til at slå igennem i form af en mindre svækkelse af den samlede danske markedsandelsposition.

I tilknytning til disse, som det må erkendes noget usikre, konstateringer med hensyn til konkurrenceevnen målt ved vore markedsandele skal der erindres om, at opnåelse af betalingsbalanceligevægt under opretholdelse af fuld beskæftigelse forudsætter en fortsat meget kraftig fremgang i eksporten. Denne fremgang må bl. a. opnås ved erobring af en større andel af eksportmarkederne for industrivarer.

Forholdet mellem løn- og produktivitsudviklingen i industrien i Danmark og en række andre lande

16. De – ganske vist temmelig usikre – sammenligninger, det er muligt at foretage mellem løn- og produktivitsudviklingen og dermed udviklingen i lønomkostningerne pr. produceret enhed i industrien i forskellige lande, jfr. kapitel 3, tyder ikke på, at der i løbet af 1950erne skete nogen forskydning i dansk industris internationale konkurrenceevne, målt ved udviklingen i lønomkostningerne pr. produceret enhed. Derimod peger tallene i retning af en vis svækkelse af industriens konkurrenceevne, målt på den her beskrevne måde, i perioden fra slutningen

af 1950'erne frem til 1965, selv om Danmark med hensyn til produktivitetsudviklingen i industrien synes at have haft en gunstig placering i denne periode.

For årene 1952 til 1965 under ét synes stigningen i lønomkostningerne pr. produceret enhed i Danmark at have været lidt svagere end i Vesttyskland, England og Holland, medens den har ligget på linie med udviklingen i Sverige (der imidlertid i årene 1951 og 1952 havde væsentlig stærkere lønstigninger end Danmark, nemlig over 20 pct. i hvert af årene) og har været stærkere end i de øvrige lande, vi normalt sammenligner os med.

For tiden efter 1965 tyder det foreliggende talmateriale på, at stigningen i lønomkostningerne pr. enhed af produktionen, når der ses bort fra valutakursændringerne, har været særlig stor i Danmark. Som ovenfor nævnt blev denne udvikling imidlertid redresseret ved devalueringen i november 1967.

Sammenligning af indtægtsudviklingen inden for sektorer, der befinder sig i international konkurrence, med indtægtsudviklingen inden for andre områder

17. Undersøgelsen i kapitel 4 af udviklingen i løn- og indtjeningsforholdene inden for områder, der i forskellig grad er udsat for international konkurrence, har givet følgende hovedresultater:

Der er for lønudviklingens vedkommende tale om en ret væsentlig forskel mellem på den ene side lønstigningerne i jern- og metalindustrien, hvor den gennemsnitlige timefortjeneste i perioden 1955-1967 steg med 156 pct., og på den anden side stigningerne inden for bygge- og anlægsvirksomhed, der i samme periode udgjorde 182 pct. Der er næppe tvivl om, at denne forskel i lønudvikling har sammenhæng med forskelle i konkurrencesituationen: med jern- og metalindustrien som et udpræget konkurrenceområde, hvor der kun er begrænsede muligheder for at overvælde omkostningsforhøjelser på priserne, og bygge- og anlægsvirksomheden som et område med betydelige muligheder for overvæltning. Forskellen må dog tillige ses i sammenhæng med det efterspørgselspres, der gennem en stor del af perioden har bestået inden for bygge- og anlægssektoren.

Med den anvendte opdeling af de forskellige industrihovedgrupper på henholdsvis »beskyttet industri« og »udsat industri« viser tallene en lønstigning inden for beskyttet industri på 172 pct. i den nævnte periode mod 159 pct. i den udsatte industri. Denne forskel kan dog især henføres til den lavere lønstigning i jern- og metalindustrien. For de øvrige industrigrupper viser tallene ikke nogen klar sammenhæng mellem lønudviklingen og graden af udenlandsk konkurrence.

Forskellen i konkurrencesituation og efterspørgselsudvikling afspejler sig til-

lige i en væsentlig stærkere stigning i *virksomhedsindtjeningen* (brutto) inden for bygge- og anlægsområdet end inden for de øvrige byerhverv. Inden for industrien har stigningen i virksomhedsindtjeningen, set i forhold til den samtidige udvikling i produktionens størrelse, været lavere i de konkurrenceudsatte end i de konkurrencebeskyttede industrigræne. Denne forskel i udviklingen i bruttoindtjeningen pr. produceret enhed inden for industrien hænger dog formentlig først og fremmest sammen med en forskellig produktivitetsudvikling, idet de industrier, der arbejder i international konkurrence, normalt har de største produktivetsstigninger. Den lavere stigning i bruttoindtjeningen pr. enhed i de konkurrenceudsatte industrier er derfor ikke nødvendigvis udtryk for, at rentabilitetsforholdene har forskudt sig til ugunst for denne del af industrien.

18. En sikker bedømmelse af, om virksomhedsindtjeningen i de konkurrenceudsatte erhverv er blevet forringet i forhold til de øvrige erhverv, ville som nævnt i kapitel 4 forudsætte, at der kunne tilvejebringes et materiale, der for hver af de undersøgte sektorer gjorde det muligt at sætte virksomhedernes bruttoindkomster i relation til den samlede indsats af kapital, indehavernes personlige arbejdsydelse, driftslederfunktioner, risikobæring etc., som restindkomsterne er aflønning for. I praksis lader dette sig næppe gøre. For samtlige erhverv under ét er der imidlertid gjort en vis tilnærmelse hertil i redegørelsen »Indkomststatistik 1968«¹. Som det fremgår af denne redegørelse, er der igennem 1950'erne og 1960erne sket en forskydning i den relative aflønning af henholdsvis kapital- og arbejdsindsats, idet de foretagne beregninger viser en væsentlig svagere stigning i aflønningen »pr. kapitalenhed« end »pr. arbejdsenhed«. Efter de beregninger, som er foretaget i forbindelse med nærværende redegørelse, er der grund til at antage, at bygge- og anlægssektoren danner en undtagelse fra denne tendens på grund af den stærke efterspørgselsstigning, der har rettet sig mod denne sektor. Inden for industrien har forskydningen mellem arbejdskraft- og kapitalaflønning muligvis været særlig udpræget i de konkurrenceudsatte industrigræne.

Den særlige undersøgelse vedrørende maskineksporten

19. Den i kapitel 5 givne belysning af udviklingen i den danske maskineksport, sammenholdt med udviklingen i maskinimporten og den danske produktion, tjener som ovenfor nævnt først og fremmest til at illustrere, hvorledes der selv inden for et forholdsvis snævert afgrænset vareområde og i løbet af en ret kort

1. Indkomststatistik 1968, s. 51 ff.

periode sker kraftige forskydninger i afsætningsens sammensætning. Undersøgelsen skulle herved også være af interesse for den løbende diskussion om intensivering af samarbejdet mellem erhvervene, forskningen og det offentlige med henblik på produktudvikling, udvikling af nye produktionsmetoder og fremme af den teknisk-økonomiske forskning i øvrigt¹.

20. Som eksempel på den kraftige omstrukturering af eksporten skal nævnes, at køleautomatik m. v., der i 1955 kun udgjorde en ganske ringe del af den samlede maskineksport, i kraft af en stigning på tæt ved 40 pct. pr. år var vokset til at være den største enkeltvaregruppe inden for eksporten af ikke-elektriske maskiner i 1967. Blandt andre grupper med særlig stærk stigning kan nævnes landbrugsmaskiner og kontortekniske maskiner. Omvendt viser forbrændingsmotorer, der med 35 pct. af eksporten var den største enkeltvaregruppe inden for maskineksporten i 1955, en meget svag stigning, nemlig 1½ pct. pr. år mod 11 pct. for den samlede eksport. Den andel, som eksporten af forbrændingsmotorer udgør af maskineksporten, blev som følge heraf halveret fra 1955 til 1967. Denne udvikling må dog ses i sammenhæng med, at produktionen her i landet i et vist omfang er blevet afløst af produktion i udlandet mod licensafgift til Danmark, d.v.s. at eksport af teknisk viden er trådt i stedet for vareeksport.

21. Lignende, omend knap så udtalte forskydninger i varesammensætningen har præget udviklingen i importen. Det er ret bemærkelsesværdigt, at det i vid udstrækning er de samme undergrupper, der viser stærk stigning i både import og eksport, hvilket på samme tid er udtryk for en høj grad af konkurrence mellem producenterne fra forskellige lande og for en stigende grad af specialisering af produktionen inden for de undergrupper, hvori denne er opdelt i statistikken.

22. I slutningen af kapitel 5 er der foretaget en sammenligning af relativ lønstigning og relative eksportpræstationer i maskinindustrien i en række lande. Undersøgelsen tyder på, at der er karakteristiske forskelle mellem de forskellige landes

1. Der kan i denne forbindelse være grund til at nævne nogle hovedresultater af et undersøgelsesmateriale, O.E.C.D. har ladet udarbejde i tilknytning til diskussionen om den såkaldte »teknologi-kløft«. Materialet tyder på, at U.S.A. har et forspring frem for Europa med hensyn til den takt, hvori nye produkter introduceres og spredes, herunder også med hensyn til at udnytte europæiske forskningsresultater. Når først nye produktionsmetoder og nye produktioner er etableret, er de dog hurtigt blevet taget i anvendelse i Europa mod licensbetaling eller ved, at produktionen tages op af amerikanske datterselskaber (»Gaps in Technology between Member Countries«, O.E.C.D. 1968).

evne til at absorbere lønstigninger og samtidig opretholde, eventuelt forøge deres eksportstigning. Vesttyskland og Holland synes ifølge de foretagne sammenligninger at have været bedst stillet i denne henseende, England svagest, medens tallene for Danmark tyder på, at vi har indtaget en mellemstilling. Forskelle af denne karakter må dog antages at hænge sammen med forskelle i konkurrenceevnen i udgangssituationen, men blandt andet kan også forskelle med hensyn til udviklingen af nye produkter og nye produktionsmetoder spille en rolle for de forskelle, der kan iagttages med hensyn til eksportens reaktion på lønstigninger.

23. Som *bilag* til redegørelsen gengives et resumé af en i Den internationale Valutafonds »Staff Papers« offentliggjort undersøgelse af sammenhængen mellem prisforandringer og ændringer i markedsandele i den internationale handel. Af denne undersøgelse, hvis resultater falder nogenlunde sammen med resultaterne af andre, tilsvarende undersøgelser, synes at fremgå, at det enkelte land, især på lidt længere sigt, har betydelige muligheder for at udvide sine markedsandele på de internationale markeder, hvis det er i stand til blot at holde sine eksportpriser lidt under andre landes priser. Som omtalt i redegørelsen »Dansk økonomi i efteråret 1968« må dette i særlig grad antages at gælde et land som Danmark med en industrieksport, der er spredt over et stort antal lande og varer, og hvor derfor andelen på de enkelte markeder er lille. Dette synes da også at være bekræftet ved den stærke stigning i industrieksporten efter devalueringen og de i forbindelse hermed gennemførte nedsættelser af de danske eksportpriser i udenlandsk valuta.

Der kan i denne forbindelse være grund til på ny at fremhæve, at mulighederne for at holde eksportpriserne og priserne på den med importen konkurrerende produktion i underkanten af udlandets priser ikke blot beror på udviklingen i lønninger, avancer og effektivitet m. v. i disse erhverv, men at der er en nær sammenhæng mellem udviklingen i eksporterhvervenes og de importkonkurrerende erhvervs konkurrenceevne og udviklingen i de mere konkurrencebeskyttede erhverv. De første har bl. a. været karakteriseret ved kun svagt stigende priser, de sidste ved betydelige prisstigninger, hvilket igen må ses på baggrund af forskelle i produktivitetsudviklingen. Med stærkere effektivitetsudvikling i hjemmemarkedserhvervene vil en given reallønforbedring kunne opnås ved lavere nominelle lønstigninger til gavn for de øvrige erhvervs konkurrenceevne.

Kapitel 2

Udviklingen i Danmarks markedsandele 1959/60-1966/67

Indledning

1. De kilder, der står til rådighed for en belysning af udviklingen i vore markedsandele, er dels international handelsstatistik som for eksempel O.E.C.D.'s løbende statistik over medlemslandenes import og eksport, dels de enkelte landes statistik over industriproduktionens udvikling.

Ved beregninger ud fra handelsstatistikken er det ikke markedsandele i egentlig forstand, der udregnes, men vore andele af den samlede eksport¹ af varer til en række lande. Ved disse beregninger ses der altså bort fra den del af forsyningen, der hidrører fra den indenlandske produktion i vore aftagerlande. Principielt skulle det være muligt at belyse udviklingen i de danske andele af den samlede forsyning ved en kombination af udenrigshandelsstatistik og produktionsstatistik i de enkelte lande. I praksis lader dette sig imidlertid ikke gøre, fordi der ikke er overensstemmelse mellem de vareinddelinger, der i de forskellige lande anvendes i henholdsvis udenrigshandelsstatistikken og produktionsstatistikken. Stort set er man derfor henvist til at benytte enten den ene eller den anden af de to kilder. Da sammenligninger af produktionsudviklingen i forskellige lande er forbundet med ret stor usikkerhed, har man i det følgende lagt hovedvægten på eksportsammenligningerne.

2. Det skal dog nævnes, at den danske nationalregnskabsstatistik giver en belysning af, hvorledes forsyningen inden for en række industrivaregrupper her i landet er fordelt på henholdsvis import og indenlandsk produktion, og således gør det muligt at belyse, hvorledes selvforsyningsgraden har udviklet sig. Som resultat af liberaliseringen og den tiltagende internationale arbejdsdeling har selv-

1. De her foretagne beregninger er ikke baseret på samtlige landes eksport, men alene på tal for O.E.C.D.-landene. Da disse imidlertid tegner sig for en meget væsentlig – og for industrivarer den helt overvejende – del af verdenshandelen, vil en sammenligning på basis heraf give praktisk taget samme resultater som en sammenligning mellem dansk eksportudvikling og udviklingen i den samlede import i vore aftagerlande.

forsyningsgraden, ligesom det har været tilfældet i andre lande, igennem 1950'erne og 1960'erne været faldende for de fleste industrivarer. Faldet var størst i 1950'erne, medens det i 1960'erne har været relativt beskedent. I betragtning af, at dansk industri endnu ved udgangen af 1950'erne i betydeligt omfang var beskyttet mod udenlandsk konkurrence gennem kvantitative restriktioner, som derpå hurtigt blev afviklet, kan den nævnte udvikling i selvforsyningsgraden i 1960'erne muligvis tages som indikation af, at industriens konkurrenceevne på hjemmemarkedet har været relativt god. Det må dog tilføjes, at man ikke har foretaget tilsvarende sammenligninger for andre lande. Endvidere skal bemærkes, at det i øjeblikket ikke er muligt at føre beregninger som de her omtalte længere frem end til 1965.

Simple procentberegninger af markedsandele

3. I *tabel 1* er der for hvert af årene 1959, 1960 og 1964-1967 givet en oversigt over, hvor stor en andel Danmarks eksport fordelt på hovedvaregrupper har udgjort af O.E.C.D.-landenes samlede eksport¹ (eksklusive eksporten til Danmark).

Bortset fra fødevaregruppen, hvor Danmark omkring 1960 tegnede sig for 10 pct. og i 1967 for 8 pct. af O.E.C.D.-landenes samlede eksport, ses det, at Danmarks eksport kun udgør en meget ringe del af den samlede O.E.C.D.-eksport, idet andelen for de fleste varegruppers vedkommende er under 2 pct. Hvis det havde været muligt at inddrage aftagerlandenes egen produktion til deres indenlandske marked i beregningerne, ville andelen selv sagt være blevet endnu lavere. Selv i Sverige, der i de senere år er blevet det vigtigste danske eksportmarked, jfr. *tabel 2*, dækker vi kun en lille andel af forsyningen.

På denne baggrund må man kunne regne med, at vi – forudsat at der her i landet er tilstrækkelig kapacitet til at imødekomme eksportefterspørgselen, og at vi ikke prismæssigt eller på anden måde svækker eksportmulighederne – vil have betydelige muligheder for udvidelse af specielt den danske industrieksport, efterhånden som de forskellige landes markeder for industrivarer integreres. Det skal i denne forbindelse fremhæves, at virkningerne af bl. a. dannelsen af frihandelsområdet ikke kan anses for udtømte i og med, at der nu er fuld toldfrihed for

1. Tallene for O.E.C.D.-eksporten omfatter såvel eksport til lande uden for O.E.C.D. som den indbyrdes samhandel mellem O.E.C.D.-landene, der er langt større end eksporten til ikke-medlemslande. Da tallene skal tjene til sammenligning med de danske eksporttal, er eksport til Danmark som nævnt udskilt af O.E.C.D.-statistikken. Da statistikken for de første år af undersøgelsesperioden ikke omfatter Japan og Spanien, har man set bort fra disse to landes eksport i alle årene.

Tabel 1. Danmarks vareeksport 1959, 1960 og 1964-1967 i procent af O.E.C.D.-eksporten¹. Varegrupper

	1959	1960	1964	1965	1966	1967
<i>SITC-kapitel</i>						
0. Fødevarer	10.6	10.0	8,5	8.5	8.1	8.0
1. Drikkevarer og tobak	1.3	1.3	1.5	1.6	1.7	1.8
2. Råvarer	1.2	1.1	1.5	1.6	1.7	1.5
3. Brændsel	0.1	0.1	0.5	0.6	0.8	0.7
4. Animalske og vegetabiliske fedtstoffer	3.1	3.1	3.1	3.7	3.6	4.0
5. Kemiske produkter	0.9	1.0	1.1	1.2	1.2	1.3
6. Halvfabrikata	0.7	0.6	0.8	0.8	0.7	0.8
7. Maskiner og transportmidler.	1.2	1.2	1.3	1.4	1.3	1.3
8. Industrielle færdigvarer.....	1.5	1.5	2.0	2.1	2.0	2.1
9. Diverse og uspecificerede varer	1.0	2.0	0.5	0.5	0.4	0.3
Alle varer	2.13	1.99	2.09	2.10	2.01	1.96

1. Eksklusive eksport fra Japan og Spanien og eksklusive eksport til Danmark, jfr. teksten.

industrivarer inden for E.F.T.A. Man må tværtimod regne med, at virkningerne heraf først vil være slået fuldt igennem i løbet af en lang årrække.

I forbindelse med den her foretagne første orientering i materialet kan der yderligere være grund til at bemærke, at den nedgang, der spores i tallene for vor andel af den samlede O.E.C.D.-eksport, er en følge af aftagende andel i fødevarerhandelen, idet den eneste varegruppe, der herudover viser nedgang, er »diverse og uspecificerede varer«, der kun vejer meget lidt i tallene. For de øvrige varegrupper er der tale om stigende eller uforandrede andele.

4. *Tabel 2* viser de samme tal opdelt på lande og landeområder i stedet for vareområder. Her ses der en tydelig nedgang i vor procentvise andel af eksporten til fællesmarkedslandene og med England som undtagelse en betydelig forøgelse af vor andel i E.F.T.A.-landenes import. Når udviklingen i vor eksport til England afviger stærkt fra udviklingen i eksporten til øvrige E.F.T.A.-lande, må det ses i sammenhæng med landbrugsvarernes dominans i Englandseksporten og de særlige vilkår for denne eksport, herunder at efterspørgselen efter fødevarer viser en svagere stigning end efterspørgselen efter andre varer.

Tabel 2. Danmarks vareeksport 1959, 1960 og 1964-1967 i procent af O.E.C.D.-eksporten¹. Markedsområder.

	1959	1960	1964	1965	1966	1967
Vesttyskland	5.74	4.76	3.54	3.44	3.12	2.64
Italien	2.82	2.42	2.25	1.96	1.80	1.71
Frankrig og Benelux	1.06	0.71	0.90	0.82	0.78	0.81
Norge	6.04	5.78	7.55	7.61	8.20	8.96
Sverige	5.75	6.12	8.68	8.75	9.13	10.04
England (U. K.)	7.95	6.82	7.03	7.06	7.29	6.83
Schweiz, Østrig og Portugal....	0.97	0.91	1.61	1.55	1.58	1.62
U. S. A.	1.50	1.50	1.46	1.50	1.51	1.26
Øvrige lande	0.88	0.88	0.98	1.03	0.96	0.98
Alle lande	2.13	1.99	2.09	2.10	2.01	1.96

1. Jfr. anmærkning til tabel 1.

Korrektioner for ændringer i udenrigshandelens lande- og varefordeling

5. De ovenfor foretagne sammenligninger af udviklingen i Danmarks eksport med udviklingen i eksporten fra øvrige O.E.C.D.-lande er af summarisk karakter, idet der ikke er taget hensyn til de forskydninger, der har fundet sted i udenrigshandelens fordeling på lande og varer.

At det er nødvendigt at tage hensyn hertil fremgår af, at et lands andel af den samlede eksport godt kan tænkes at gå tilbage, selv om det for hver enkelt af dets eksportvarer og i hvert enkelt af de lande, det eksporterer til, har været i stand til at holde uændret markedsandel eller måske tilmed har kunnet øge sine markedsandele. Også den omvendte situation kan tænkes: Øget andel i den totale eksport trods lavere andele på de enkelte markeder. Sådanne afvigelser mellem bevægelserne i de »summariske markedsandele« og bevægelserne på de enkelte delmarkeder kan fremkomme som følge af forskellig efterspørgselsudvikling på de forskellige delmarkeder. Hvis væksten i den internationale samhandel fortrinsvis finder sted inden for områder, hvor det pågældende land kun har en lille markedsandel, medens der er svag vækst på områder, hvor det dækker en stor del af afsætningen, vil det kunne give anledning til en forskydning af førstnævnte karakter. Den modsatte tendens vil kunne gøre sig gældende, hvis et land kommer ud for en særlig stærk stigning i efterspørgselen i lande eller for varer, hvor det er »hovedleverandør«.

6. Specielt når markedsandelsberegninger skal tjene som indikatorer for konkurrenceevnens udvikling, er det derfor nødvendigt, at man søger at korrigere for virkningerne af forskelle i eksportmønstret, selv om sådanne korrektioner kun kan foretages med nogen vilkårlighed.

Til illustration af princippet i de beregninger, der er foretaget til korrektion for de nævnte forskelle, anføres oversigten i *tabel 3*, der nærmere belyser forholdet mellem den samlede stigning i den danske eksport og stigningen i eksporten fra de øvrige O.E.C.D.-lande. For i nogen grad at udligne virkningerne af tilfældige udsving i udenrigshandelstallene har man som basis- og sluttal for sammenligningerne valgt gennemsnittet af to på hinanden følgende års handelstal, d.v.s. at tal for 1959/60 er gennemsnit for 1959 og 1960 og så fremdeles. Sammenligningen er herefter foretaget for hver af perioderne 1959/60-1964/65 og 1964/65-1966/67.

7. I den første periode steg vor samlede eksport, som det fremgår af *tabel 3*, med 53,3 pct., de øvrige O.E.C.D.-landes eksport med 50,8 pct. Der var altså tale om en lidt stærkere stigning for Danmarks vedkommende og derved om en vis forøgelse af vor andel af O.E.C.D.-landenes eksport, jfr. *tabel 1* og *2*. Beregningsmæssigt kan man dele sådanne forskydninger i de »summariske markedsandele«¹ op i:

- a) Forskydninger i eksportens fordeling på lande
- b) Forskydninger i eksportens fordeling på varer
- c) Ændringer i markedsandele.

ad a) Den danske eksport er i højere grad end den samlede O.E.C.D.-eksport koncentreret på landene i Nordvesteuropa. I perioden 1959/60-1964/65 lå tyngdepunktet for de vestlige landes ekspansion i Nordvesteuropa, hvilket har begunstiget bl. a. den danske eksport. Et talmæssigt udtryk for betydningen heraf kan fås ved at tillægge den stigning, de øvrige O.E.C.D.-lande har haft i deres eksport til et bestemt land, en vægt, der svarer til den andel, den danske eksport til det pågældende land udgør af den samlede danske eksport. I *tabel 3* er denne »lande-standardiserede« stigning for O.E.C.D. for den anførte periode beregnet

1. En nærliggende parallel til beregninger af den her omtalte karakter har man i *de summariske og standardiserede lønkvoteberegninger*, hvor man søger at dele forskydninger i forholdet mellem de samlede lønindkomster og de samlede restindkomster op på henholdsvis forskydninger af produktionens sammensætning mellem erhverv med forskellig lønkvote og forskydninger af lønkvoten inden for de enkelte erhverv.

Tabel 3. *Stigningen i dansk eksport sammenlignet med stigningen i OECD-eksport.*

	Stigning i dansk eksport pct.	Stigning i OECD-eksport				Indeks for dansk mar- kedsandel ^b
		1	2	3	4	
1959/60-64/65	53.3	50.8	54.6	51.1	51.2	101.4
1964/65-66/67	12.1	18.0	15.8	16.3	13.6	98.7

1. Samlet faktisk stigning.
2. Stigningsprocenterne på de enkelte markeder er sammenvejet med dansk eksports landefordeling i 1959/60 som vægtgrundlag. Opdeling på 9 delmarkeder.
3. Stigningsprocenterne for de enkelte varegrupper er sammenvejet med dansk eksports varesammensætning i 1959/60 som vægtgrundlag. Der er foretaget opdeling på 10 varegrupper (SITC-kapitlerne 0-9) samt underopdeling af kap. 0 (fødevarer).
4. Stigningsprocenterne for varemærkerne i de enkelte lande sammenvejet med dansk eksports vare-landemønster som vægtgrundlag. Ialt 90 grupper.
5. Dansk indeks divideret med O.E.C.D.-indeks, beregnet ud fra tallene under 4 (f.eks. $153.3:151.2 = 101.4$).

til 54,6 pct. mod den faktiske stigning på 50,8 pct. De 54,6 pct. angiver, hvor meget den danske eksport skulle være steget for at holde trit med øvrige O.E.C.D.-landes stigning, hvis man alene tager hensyn til forskydninger i udenrigshandelens *landefordeling*, men ser bort fra forskydninger i dens varesammensætning.

ad b) Hvis man i stedet ser på forskydningerne i udenrigshandelens *varesammensætning*, kan den sammenvejede stigningsprocent for O.E.C.D.-landene med dansk eksports varesammensætning i 1959/60 som vægtgrundlag på tilsvarende måde beregnes til godt 51 pct., jfr. tabel 3. Der er således kun tale om en ringe afvigelse fra den faktiske eksportstigning, hvilket tyder på, at den danske eksports varesammensætning ikke har været nævneværdigt gunstigere eller ugunstigere end O.E.C.D.-landenes eksport som helhed. Resultatet er umiddelbart overraskende, for så vidt som eksporttallene er inklusive landbrugseksporten, der er i relativ tilbagegang i den internationale handel, og som tegner sig for en forholdsvis stor del af den danske eksport.

På denne baggrund synes man af de foretagne beregninger at kunne udlede, at dansk industri også hvad angår varesammensætning har haft en gunstig udgangsposition i 1959/60.

ad c) Som sidste trin i beregningerne er der foretaget en *kombineret vare-landemønsterberegning*, hvor stigningsprocenterne for de øvrige O.E.C.D.-landes eks-

port er sammenvejet med vægte, der svarer til den danske eksports sammensætning på varer og lande. Med forbehold for den beregningsusikkerhed, der følger af at arbejde med forholdsvis grove vare- og landeopdelinger, når man herved frem til et udtryk for stigningen i O.E.C.D.-eksporten, der direkte kan sammenlignes med stigningen i Danmarks eksport.

Som vist i tabel 3 andrager den således korrigerede stigningsprocent for O.E.C.D. 51,2 pct. i perioden 1959/60-1964/65. Forskellen mellem denne pct. og den danske stigning på 53,3 pct. er udtryk for virkningerne af forskydninger i de danske markedsandele for de enkelte varer i de enkelte lande. Netto har disse forskydninger ført til en forbedring af vor markedsandelsposition.

Man kan give udtryk herfor i indeksform ved at dividere indeks for den danske eksportstigning med indeks for O.E.C.D.-stigningen. Med 1959/60 = 100 bliver indekset for den danske eksport i 1964/65 153,3 og for den korrigerede O.E.C.D.-eksport 151,2. *Indekset for markedsandelsudviklingen* (markedsfremtrængen) bliver følgelig 101,4. Tal over 100 vil være udtryk for, at vi netto har vundet markedsandele, tal under 100 udtryk for tab af markedsandel.

8. *For perioden 1964/65-1966/67* bliver det tilsvarende indeks 98,7 (1964/65 = 100), jfr. tabel 3. I denne periode var der altså tale om et nettotab af markedsandele. Samtidig viser tabel 3, at udenrigshandelens sammensætning på varer og lande i denne periode forskød sig til ugunst for Danmark, idet den faktiske O.E.C.D.-stigning i eksporten var større end stigningen, beregnet med dansk vægtgrundlag. Forskellen er blandt andet en følge af, at tyngdepunktet for ekspansionen i Europas produktion og udenrigshandel i denne periode blev forskudt fra Nordvesteuropa til Sydeuropa.¹

Udviklingen i Danmarks markedsandele på de enkelte delmarkeder

9. I *tabel 4* er herefter vist indeks for udviklingen i de danske markedsandele 1959/60-1964/65 med en dobbelt opdeling på hovedvaregrupper og lande, respektive landområder.

Ser man først total-tallene – henholdsvis tabellens yderste søjle til højre og nederste linie – viser tabellen, hvad varegrupper angår, nedgang i de sammenvejede markedsandele for levnedsmidler, men forøgelse for de øvrige varegrupper

1. Jfr. Økonomisk Årsoversigt, marts 1967, s. 43.

Tabel 4. Indeks for de danske markedsandele på de enkelte delmarkeder 1964/65 (1959/60 = 100)

	Tyskland	Italien	Frankrig og Benelux	Norge	Sverige	U.K.	Schweiz, Østtysk og Portugal	U. S. A.	Øvrige lande	Hæle verden (vejet gennemsnit)
<i>SITC-kapitel</i>										
0. Fødevarer	62.6	63.9	94.4	129.7	123.4	104.0	194.9	135.8	82.1	89.6
1. Drikkevarer	115.2	87.4	183.1	727.4	309.3	82.2	150.0	142.8	109.2	127.9
2. Råvarer	155.5	232.2	159.8	151.7	128.4	143.6	118.8	149.6	88.5	138.1
3. Brændsel	164.4	205.0	117.7	488.4	602.3	426.9	65.6	1.7	87.4	356.9
4. Animalske og vegetabiliske fedtstoffer	69.0	38.9	123.5	126.4	100.3	1211.4	91.2	14.1	153.8	137.2
5. Kemiske produkter	102.4	72.6	115.2	138.8	184.5	155.7	127.5	78.2	109.2	118.6
6. Halvfabrikata	130.4	113.5	85.1	157.1	165.1	166.2	204.4	41.1	114.2	121.2
7. Maskiner og transportmidler	73.4	42.7	92.1	93.0	124.7	141.5	146.8	98.2	127.4	107.7
8. Industrielle færdigvarer ...	62.0	88.6	107.8	150.7	138.2	144.2	149.4	82.2	206.5	112.0
9. Andet	152.8	2.6	5.8	305.2	50.1	400.0	20.8	57.9	27.6	29.9
I alt (vejet gennemsnit)	74.2	65.6	92.9	125.7	142.9	110.4	165.6	103.7	105.5	101.4

Anm.: Inden for varegrupperne 1, 3 og 4 er de danske eksportbeleb relativt små - tilsammen under 5 pct. af totaleksporten. Beløbsmæssigt beskedne ændringer af mere eller mindre tilfældige årsager kan derfor påvirke kraftige udslag i markedsandelsindeksene.

undtagen gruppen »andet«, og hvad landefordelingen angår, nedgang i fællesmarkedslandene, men stigninger i de øvrige lande. Det samlede resultat er blevet den foran omtalte stigning i den sammenvejede markedsandel fra indeks 100 i 1959/60 til indeks 101,4 (tallet i tabellens nederste højre hjørne) i 1964/65.

Over for *E.F.T.A.-landene* kan der noteres fremgang i markedsandele for både landbrugsvarer og industrivarer. For *landbrugseksportens* vedkommende vejer de procentvis ret store markedsandelsgevinster i de øvrige E.F.T.A.-lande dog kun lidt til i sammenligning med den kun svage forøgelse af vor andel af O.E.C.D.-landenes eksport til England. Til gengæld har markedsandelsgevinsterne for *industrivarer* i E.F.T.A.-landene i de fleste tilfælde været meget betydelige. Det er navnlig stigningerne for kemiske produkter, halvfabrikata, maskiner og transportmidler samt industrielle færdigvarer, der tæller. Derimod kan man i betragtning af de relativt små eksportværdier, der er tale om, ikke lægge større vægt på de meget store stigninger i markedsandelindeksene for brændsel, drikkevarer og tobak samt animalske og vegetabiliske fedtstoffer, jfr. anmærkningen til tabellen. Samtidig må det bl. a. fremhæves, at råvareeksporten for en del omfatter transithandel. For brændselseksportens udvikling har den stedfundne omlægning af olieselskabernes produktion og distribution med udbygning af raffinaderier i Danmark spillet en afgørende rolle.

Ved eksport til *fællesmarkedslandene* har Danmark tabt markedsandele med hensyn til både fødevarer, maskiner og transportmidler samt industrielle færdigvarer. Med samme markedsandel som i 1959/60 ville vor eksport af landbrugsvarer til fællesmarkedet i 1964/65 have været 50 pct. større, end den faktisk blev.

For andre varegrupper end de her nævnte viser indeksene for vore markedsandele i fællesmarkedslandene temmelig varierende bevægelser. Det samlede resultat er, som det fremgår af tabellens nederste linje, blevet en forholdsvis stærk svækkelse af vor markedsandelsposition i fællesmarkedet.

Af andre enkeltheder i tabel 4 kan der være grund til at nævne, at Danmarks eksport til U.S.A. af fødevarer, drikkevarer samt råvarer er steget stærkere end eksporten fra de øvrige O.E.C.D.-lande. På alle øvrige områder er der imidlertid tale om tilbagegange, til dels meget kraftige tilbagegange, men især forbedringen på fødevareområdet har bevirket, at nettoresultatet blev en forbedring af vor markedsandelsstilling i U.S.A. i denne periode.

10. *Tabel 5* belyser på tilsvarende måde udviklingen fra 1964/65 til 1966/67. Tilbagegangen i markedsandele i fællesmarkedslandene fortsatte i denne periode for både landbrugsvarer og industrivarer. Samtidig indtrådte der nu også en ned-

Tabel 5. Indeks for de danske markedsandele på de enkelte delmarkeder 1966/67 (1964/65 = 100)

	Tyskland	Italien	Frankrig og Benelux	Norge	Sverige	U. K.	Schweiz, Østrig og Portugal	U. S. A.	Øvrige lande	Hele verden (vejlet gennemsnit)
<i>SITC-kapitel</i>										
0. Fødevarer	71.4	75.1	93.3	88.3	97.4	102.6	94.8	113.5	107.6	94.8
1. Drikkevarer	84.2	102.8	139.7	166.1	164.9	87.0	143.3	76.0	106.3	110.5
2. Råvarer	101.1	97.3	115.5	93.0	109.8	121.0	135.2	99.1	98.9	105.1
3. Brændsel	194.5	39.5	188.9	155.8	119.2	107.0	280.6	260.9	128.0	133.1
4. Animalske og vegetabiliske fedstoffer	129.3	95.1	81.5	175.0	130.3	79.9	71.1	364.5	123.2	103.9
5. Kemiske produkter	102.9	152.2	96.7	125.2	122.8	97.4	105.0	120.1	99.5	106.8
6. Halvfabrikata	88.8	110.4	95.2	98.8	107.3	119.2	123.6	83.9	102.5	101.3
7. Maskiner og transportmidler	88.2	149.1	85.7	126.2	113.3	133.9	110.4	78.8	89.8	99.2
8. Industrielle færdigvarer ...	88.5	82.8	84.0	112.2	106.0	105.9	108.1	87.5	110.7	100.5
9. Andet	105.8	329.2	51.6	73.2	256.0	24.6	43.1	50.0	52.8	71.9
I alt (vejlet gennemsnit)	82.0	85.1	92.8	112.6	109.4	105.0	104.7	100.2	98.1	98.7

Anm.: Jfr. anmærkning til tabel 4.

gang i vor andel af fødevareeksporten til andre E.F.T.A.-lande end England, hvorimod vi øgede vor andel af fødevareeksporten til lande uden for fællesmarkedet og frihandelsområdet, herunder især U.S.A. For industrivarer var tendenserne nogenlunde de samme som i den førstnævnte periode: fortsatte forbedringer i E.F.T.A.-landene, fortsat svækkelse i U.S.A. og som nævnt i fællesmarkedet. Nettoresultatet blev en mindre tilbagegang for maskinindustrien, men fremgang for de øvrige industrigrupper. Som følge af udviklingen i landbrugseksporten gik det samlede handelsindeks imidlertid i denne periode ned med 1,3 pct. (fra 100 til 98,7).

Af tabel 4 og 5 ses det, at maskineksporten, hvis værdi stort set svarer til summen af værdien af de tre andre grupper af egentlige industrivarer (kemiske produkter, halvfabrikata og industrielle færdigvarer), i det undersøgte tidsrum har været præget af en svagere stigning i handelsandele end de nævnte øvrige dele af industrieksporten. I den første periode modvirkedes dette af en relativt gunstig efterspørgselsudvikling på de danske eksportmarkeder (gunstig landefordeling, jfr. ovenfor); i den sidste periode medvirkede både handelsandelsudviklingen og efterspørgselsudviklingen derimod til at fremkalde en særlig afsvækkelse af stigningsakten i den danske maskineksport.

Sammenligning af stigningen i dansk industrieksport med den tilsvarende stigning for Sverige og Schweiz

11. Da udviklingen i de danske handelsandele som vist ovenfor har været afgørende præget af den europæiske handelsopdeling, kan det være af interesse at supplere de foranstående beregninger med en sammenligning mellem stigningsprocenterne for den danske industrieksport og de stigningsprocenter, andre E.F.T.A.-landes industri har opnået i det betragtede tidsrum. Til denne sammenligning er her valgt Sverige og Schweiz.

12. En umiddelbar sammenligning af stigningen i industrieksporten fra de tre lande viser en noget større stigning for Danmark end for Sverige i tidsrummet 1959/60-1966/67, nemlig 125 pct. mod 113 pct., medens stigningen for Schweiz er væsentlig lavere, nemlig knap 90 pct. Som det fremgår af det foran anførte, kan sådanne forskelle i de summariske stigningsprocenter imidlertid både fremkomme som et resultat af forskydninger i landenes handelsandele på de forskellige markeder og som resultat af forskelle i efterspørgselsudviklingen på disse markeder. Før der kan drages slutninger med hensyn til forskelle i konkurrence-

Tabel 6. *Sammenligning mellem stigningen i dansk og svensk industrieksport med omregning af de svenske tal til dansk vægtgrundlag (Standardberegning).*

	Samlet stigning i pct.			
	1959/60-1964/65		1964/65-1966/67	
	Fra Danmark	Fra Sverige	Fra Danmark	Fra Sverige
Kemiske produkter	78,9	88,8	26,3	24,9
Halvfabrikata	50,1	50,6	12,5	19,4
Maskiner m. v.	81,1	88,1	18,4	20,1
Industrielle færdigvarer	119,5	86,2	24,1	26,8
I alt	79,4	79,8	19,2	21,7

Anm.: Den indbyrdes samhandel mellem Danmark og Sverige indgår ikke i tallene.

dygtighed, må der derfor foretages nærmere beregninger, der gør det muligt at belyse udviklingen i de tre landes markedsandele.

13. Da beregning af tilsvarende markedsandelsindeks for andre lande som vist ovenfor for Danmark ville kræve et meget omfattende beregningsarbejde, har man begrænset denne del af undersøgelsen til en sammenligning af stigningsprocenterne for industrieksporten, korrigeret for forskelle i eksportens fordeling på varer og lande, idet man har beregnet, hvor meget henholdsvis Sveriges og Schweiz' industrieksport ville være steget, hvis de faktiske stigningsprocenter for de enkelte hovedgrupper af industrivarer sammenvejes med vægte, der svarer til disse varegruppers betydning i den danske eksport.

De i tabel 6 og 7 angivne stigningsprocenter for Sverige og Schweiz er således ikke disse landes faktiske stigninger, men stigninger, der er omregnet, således at de ved sammenligning med Danmark kan belyse, om vi i forhold til Sverige og Schweiz har vundet eller tabt terræn på de udenlandske markeder.

14. Af sammenligningen med *Sverige* i tabel 6 fremgår, at Sverige fra 1959/60 til 1964/65 havde større markedsandelsgevinster end Danmark for så vidt angår kemiske produkter og maskiner m. v., medens de danske markedsandele for industrielle færdigvarer blev øget mere end Sveriges. Nettoresultatet blev i denne periode omtrent jævnbyrdighed med hensyn til markedsandele. Fra 1964/65 til 1966/67 forringedes Danmarks markedsandelsposition derimod i sammenligning med Sveriges.

Tabel 7. *Sammenligning mellem stigningen i industrieksporten fra Danmark og Schweiz med omregning af tallene for Schweiz til dansk vægtgrundlag (Standardberegning).*

	Samlet stigning i pct.			
	1959/60-1964/65		1964/65-1966/67	
	Fra Danmark	Fra Schweiz	Fra Danmark	Fra Schweiz
Kemiske produkter	88,2	75,3	30,1	21,3
Halvfabrikata	63,8	37,4	12,5	19,2
Maskiner m.v.	83,5	64,2	19,0	19,9
Industrielle færdigvarer	128,6	72,7	23,8	17,3
I alt	86,3	60,7	19,8	19,4

Anm.: Den indbyrdes samhandel mellem Danmark og Schweiz indgår ikke i tallene.

For hele det undersøgte tidsrum under ét synes svensk industris markedsandele således at være steget lidt stærkere end dansk industris. Når den danske industrieksport alligevel er steget mere end den svenske, må dette derfor antages at bero på en gunstigere sammensætning af denne eksport i den forstand, at den i udgangssituationen i højere grad end den svenske har været orienteret mod de stærkest ekspanderende markeder.

Der kan være grund til at nævne, at med den anvendte afgrænsning af industrieksporten indgår den betydelige svenske eksport af malm, træmasse m. v. ikke i sammenligningsgrundlaget. Denne del af svensk eksport har vist en væsentlig svagere stigning end den egentlige industrieksport.

15. Den tilsvarende sammenligning i *tabel 7* med udviklingen i *Schweiz's* industrieksport viser for perioden 1959/60-1964/65 en klart stærkere fremtrængen på de udenlandske markeder for dansk end for schweizisk industri. I den efterfølgende periode var der derimod totalt set kun ringe forskel på markedsandelsudviklingen for de to landes industrier.

Det skal tilføjes, at grunden til, at tallene for dansk eksportstigning i *tabel 6* og *7* afviger fra hinanden, er, at der i *tabel 6* er set bort fra den danske eksport til Sverige, i *tabel 7* fra eksporten til Schweiz. Navnlige i perioden 1959/60-1964/65 skete der en meget kraftig stigning i vor eksport af industrivarer til Sverige.

Markedsandele på grundlag af produktionsstatistikken

16. Gennem beregning af industrielle produktionsindeks søger man i de forskellige lande at beregne udtryk for de mængdemæssige ændringer af den samlede industriproduktion og dennes hovedgrupper. Sådanne indeksberegninger må baseres på en sammenstyknings af oplysninger fra en række forskellige kilder og på forskellige beregningsmetoder eller kombinationer af beregningsmetoder. Allerede det enkelte lands industriproduktionsindeks er derfor nødvendigvis behæftet med en vis usikkerhed, og selv om der gøres et betydeligt arbejde for at standardisere statistikken, knytter der sig særlig stor usikkerhed til internationale sammenligninger, idet beregningsmåderne som følge af forskelligheder i det til grundliggende materiale må variere fra land til land. Ved den følgende sammenligning mellem industriproduktionens udvikling i Danmark og i øvrige O.E.C.D.-lande har man derfor begrænset sig til en sammenligning af udviklingen i den totale industriproduktion. Usikkerheden herved må skønnes mindre end ved sammenligninger af produktionsudviklingen inden for de enkelte varegrupper.

Medens beregningerne over udviklingen i dansk eksport på grundlag af de udenrigshandelsstatistiske oplysninger bl. a. på grund af ændringer i varegrupperingen ikke er ført længere tilbage end til 1959, har man i det følgende valgt at tage udgangspunkt i 1955, jfr. *tabel 8*, der belyser udviklingen frem til 1967. Som følge af igangværende omlægninger af den danske industrielle produktionsstatistik er det industrielle produktionsindeks for Danmark ganske vist foreløbig kun opgjort til og med 1965. Ved sammenkædning med indeks for industriens mængdemæssige omsætning er produktionsindekset imidlertid i tabellen ført frem til 1967. Forskellen mellem de to indeks er dels, at omsætningsindekset er påvirket af lagerændringer og derfor inden for kortere tidsrum kan vise en udvikling, der afviger fra udviklingen i den løbende produktion, dels at omsætningsindekset ikke omfatter værfterne og den grafiske industri. Eventuelle misvisninger som følge heraf i de danske tal for 1966 og 1967 vil dog ikke kunne anfægte de hovedtendenser, der fremgår af *tabel 8*.

17. De tre første søjler i tabellen viser den mængdemæssige udvikling i industriproduktionen i henholdsvis Danmark, de europæiske O.E.C.D.-lande under ét og i hele O.E.C.D.-området. Dividerer man de danske indeks med de tilsvarende O.E.C.D.-indeks, fremkommer de i de to sidste søjler af tabellen anførte indekstal, som afspejler udviklingen i vor *andel* af O.E.C.D.-landenes produktion.

Medens der ikke er nogen klar tendens i tallene for de første år af den betrag-

*Tabel 8. Markedsandele på grundlag af produktionsstatistikken.
Indeks: 1960 = 100.*

	Industriproduktion			Udviklingen i dansk markedsandel	
	Danmark	OECD-Europa	OECD i alt	i OECD-Europa	i OECD
1955	74	76	82	98	90
1956	74	79	85	94	87
1957	79	83	88	95	90
1958	82	85	84	97	98
1959	92	90	94	102	98
1960	100	100	100	100	100
1961	105	105	104	100	101
1962	115	110	111	105	104
1963	116	116	117	100	101
1964	129	125	126	103	102
1965	138	131	135	105	102
1966	140	137	145	102	97
1967	145	140	148	104	98

tede periode, kommer den stærke industrielle ekspansion i Danmark i årene 1958-1962 tydeligt til udtryk i tabellen i form af en særlig stærk stigning i den danske produktion og dermed en forøgelse af vor andel af såvel de europæiske O.E.C.D.-landes som hele O.E.C.D.-områdets produktion. I resten af perioden er der tale om noget modgående tendenser. Vor andel af hele O.E.C.D.-områdets produktion gik tilbage i dette tidsrum, hvilket må ses i sammenhæng med den kraftige industrielle ekspansion, der fandt sted i U.S.A. og Japan. I forhold til de europæiske O.E.C.D.-lande var der for perioden 1962-67 kun tale om en svag tilbagegang, men tallene dækker over kraftige variationer fra år til år. Konjunkturopbremsningen i Danmark i 1963 førte således til stagnerende industriproduktion, medens produktionen steg stærkt i udlandet. I 1964 og 1965 voksede produktionen i Danmark på ny stærkere end i udlandet, hvorefter en modgående udvikling satte ind i 1966, særlig som følge af afsvækkelsen af stigningen i den danske eksport. I 1967, hvor O.E.C.D.-områdets produktion viste usædvanlig lav stigning, voksede den danske andel igen.

Sammenfattende skal anføres, at den danske industriproduktion – særlig i kraft af den stærke industrielle ekspansion i slutningen af 1950'erne og de første år af 1960'erne – nu tegner sig for en større andel af O.E.C.D.-landenes produktion

end i 1955. Selv om der har været tale om en meget kraftig forøgelse af vor industriproduktion, er andelen dog fremdeles meget lille. I 1955 tegnede Danmark sig for knap 2 pct. af de europæiske O.E.C.D.-landes industriproduktion. I 1967 var andelen steget til omkring 2,15 pct. De tilsvarende tal for vor andel af alle O.E.C.D.-landenes produktion var henholdsvis 0,7 og 0,8 pct.

Kapitel 3

Løn- og produktivitsudviklingen i industrien i Danmark og en række andre lande

Indledning

1. Som nævnt i kapitel 1 har diskussionen om konkurrenceevnen ikke mindst drejet sig om udviklingen i det danske omkostningsniveau sammenlignet med udviklingen i udlandet. Selv om den relative omkostningsudvikling, som ligeledes fremhævet i det foranstående, kun er én af de mange faktorer, der tilsammen bestemmer udviklingen i konkurrenceevnen, er der ikke tvivl om, at man her står over for en meget væsentlig faktor i udviklingsforløbet – og tillige en faktor som i særlig grad kan påvirkes gennem de økonomisk-politiske dispositioner. I det følgende vil der derfor blive givet en belysning af, hvorledes omkostningsniveauet har udviklet sig i dansk industri i sammenligning med udlandets industri.
2. I praksis er mulighederne for at foretage en sådan sammenligning begrænset til lønomkostningerne. Dette medfører i sig selv ret store begrænsninger med hensyn til mulighederne for at drage slutninger om konkurrenceevnens udvikling ud fra talmaterialet. Hertil kommer, at allerede sammenligningen af udviklingen i lønomkostningerne pr. produceret enhed er behæftet med mange usikkerhedsmomenter. Inden omtalen af beregningsresultaterne kan der være grund til nærmere at redegøre for disse begrænsninger i materialet.

Begrænsninger i materialet

3. Omkostningerne ved at producere en vare beror dels på, hvor store mængder af de forskellige produktionsfaktorer – arbejdskraft, rå- og hjælpestoffer, maskinbenyttelse etc. – der medgår til fremstilling af den pågældende vare, dels på, hvad der må betales for benyttelsen af disse produktionsfaktorer. En nedsættelse af de anvendte mængder af produktionsfaktorer pr. fremstillet vareenhed betegner man almindeligt som en produktivitsstigning. Der kan herved være tale om en nedgang i den medgæede arbejdsmængde, en formindskelse af den an-

vendte råstofmængde, en reduktion i den medgåede maskinkraft etc. Betalingen for de medgåede produktionsfaktorer fremtræder i form af arbejds løn, råvarepriser, rente af den i maskiner m. m. bundne kapital, vederlag for slid på denne realkapital (afskrivninger) etc. Udviklingen i omkostningerne pr. produceret enhed beror således dels på udviklingen i *produktiviteten*, dels på udviklingen i *faktoraflønningen*.

4. Når man vil analysere, om omkostningsniveauet her i landet i en bestemt periode er steget mere eller mindre kraftigt end i udlandet, måtte idealet derfor være, at man for hvert af de undersøgte lande søgte at foretage en tilbunds gående analyse dels af udviklingen i den anvendte mængde af produktionsfaktorer pr. enhed af produktionen, dels af udviklingen i betalingen pr. enhed af de anvendte produktionsfaktorer. Ved en statistisk analyse, der skal dække et meget stort antal virksomheder og et endnu større antal varer, er der imidlertid stort set kun ét felt, hvor det er muligt at nærme sig til en sådan analyse, nemlig udviklingen i henholdsvis *løn pr. arbejdstime* og *produktion pr. arbejdstime*. Det sidste giver et groft mål for udviklingen i de til produktionen medgåede arbejdsmængder og identificeres ofte med produktivitetsudviklingen i almindelighed. Over for en nedgang i den medgåede arbejdsmængde vil der imidlertid i mange tilfælde stå en øget indsats af realkapital i form af maskiner o. l., hvorfor man ikke uden videre kan drage paralleller fra udviklingen i »arbejdsproduktivitet« til udviklingen i »totalproduktivitet«. Et væsentligt element i omkostningsudviklingen er også udviklingen i råvareforbruget pr. produceret enhed. Råvareforbrug og arbejdskraftforbrug er ikke sjældent alternativer i den forstand, at arbejdskraftbesparelser kan opnås på bekostning af højere spildprocenter for materialeforbruget og omvendt. – Ikke mindst ved internationale sammenligninger er det nødvendigt at have disse forhold i erindring, idet man selvsagt ikke uden videre kan gå ud fra, at sådanne forøgelse eller reduktioner af de medgåede mængder af andre produktionsfaktorer end arbejdskraft gør sig gældende i lige grad i de forskellige lande.

5. Til belysning af de forskellige omkostningselementers betydning i det samlede omkostningsbillede skal nævnes, at udgifterne til materialeforbrug i dansk industri udgør omkring halvdelen af den samlede produktionsværdi,¹ medens løn-udgifterne tegner sig for godt en fjerdedel, og restbeløbet til dækning af kapitalomkostninger, forsikring, reklame m. v. samt nettofortjeneste andrager omkring 20 pct. af produktionsværdien. Med denne omkostningsfordeling kan selv mindre

1. Jfr. kapitel 1, punkt 5.

procentvise ændringer i råvareudgiften pr. produceret enhed spille en større rolle for udviklingen i produktionsomkostningerne end ændringer i lønnen pr. produceret enhed.

I denne forbindelse er der grund til at fremhæve, at dansk industri siden slutningen af 50'erne har opnået forholdsvis betydelige besparelser på importerede råstoffer og halvfabrikata i kraft af faldende råvarepriser og muligvis også som følge af en forbedring af udnyttelsesgraden for råvarer og det øvrige materialeforbrug. De samme fordele er imidlertid kommet samtlige vestlige industrilande til gode, og de repræsenterer således ikke nogen speciel konkurrencefordel for dansk industri. Derimod har dansk industri en konkurrencefordel frem for industrien i en række andre lande i kraft af toldfrihed eller lavere toldsatser for råvarer, brændsel og halvfabrikata, jfr. diskussionen herom i forbindelse med planerne om dannelse af en nordisk toldunion. Som følge af toldfriheden inden for E.F.T.A. har dette dog kun betydning for import fra lande uden for frihandelsområdet. Af formentlig mindst lige så stor betydning har det været, at jern- og stålproducenterne i fællesmarkedet igennem en årrække har ført en prispolitik, der har givet bl. a. dansk industri visse konkurrencemæssige fordele derved, at den har kunnet købe halvfabrikata m. v. af jern og stål til lavere priser end brugerindustrierne i fællesmarkedslandene.

6. Foran er kort angivet de forudsætninger med hensyn til forholdet mellem råvareudgifter, lønomkostninger og kapitalomkostninger, som egentlig bør være opfyldt, for at man kan foretage internationale omkostningssammenligninger. Herudover giver som omtalt i kapitel 2 også sammenligninger af produktionsudviklingen anledning til en række problemer. Udover det i kapitel 2 nævnte kan der være grund til at omtale, at det ved beregningen af produktionsindeks kan være vanskeligt at gardere sig mod dobbeltregning med hensyn til produktionen i industrier, der er leverandører til andre industrier. Sker der en integration af leverandør- og aftagerindustrier, eller udskilles omvendt produktionstrin, der hidtil har været samlet i én virksomhed, til produktion i flere virksomheder, kan dette derfor give sig udslag i en ændring af produktionsindeks, selv om det samlede produktionsresultat ikke er blevet påvirket af ændringerne i produktionens økonomiske organisation.

7. Med henblik på den følgende gennemgang, der er begrænset til løn- og produktivitsudviklingen, skal endelig nævnes, at man næppe kan betragte produktivitsudviklingen som en af lønniveauets udvikling uafhængig størrelse. I et vist

omfang må lønudviklingen antages at påvirke tempoet i produktivitetstigningerne, bl. a. derved, at en relativ fordyrelse af arbejdskraften kan udløse rationaliseringsforanstaltninger til nedsættelse af arbejdskraftforbruget. Såfremt rationaliseringsforanstaltningerne indebærer, at arbejdskraft erstattes med realkapital, kan man dog som ovenfor nævnt få et overdrevent indtryk af produktivetsforøgelsen, når den alene måles ved reduktion i den medgæede arbejdsmængde pr. produktenhed.

8. Selv om der således må tages en række forbehold over for de konklusioner, der kan drages af internationale sammenligninger af løn- og produktivetsudviklingen, er der på den anden side ikke tvivl om, at løn- og produktivetsudviklingen er af væsentlig betydning for konkurrenceevnen navnlig på længere sigt, idet en stærkere stigning i lønomkostningerne pr. produceret vareenhed i Danmark end i de lande, hvormed vi konkurrerer, alt andet lige må tendere enten imod at udløse prisforhøjelser, som i større eller mindre grad vil dreje efterspørgselen over mod de andre landes produkter, eller imod at reducere indtjeningsmulighederne, hvilket kan påvirke produktion og eksport i nedadgående retning. Hertil kommer, at denne side af konkurrenceevneudviklingen som nævnt i indledningen i særlig grad kan påvirkes gennem økonomisk-politiske dispositioner.

På denne baggrund knytter der sig en betydelig interesse til de nedenfor foretagne sammenligninger. I betragtning af usikkerhedsmomenterne kan der imidlertid ikke lægges vægt på mindre forskelle i stigningen i lønomkostningerne pr. produceret enhed.

Løn- og produktivetsudviklingen i industrien i Vesteuropa og U.S.A. 1952-65

9. FN's økonomiske kommission for Europa (E. C. E.) har i 1967 offentliggjort en omfattende undersøgelse over indkomstudviklingen og den økonomiske vækst i Europa i 1950'erne og første halvdel af 1960'erne.¹ Den i tabel 9 anførte oversigt over løn- og produktivetsudviklingen og dermed udviklingen i lønomkostningerne pr. produceret enhed i industrien i en række vestlige lande for årene 1952-1965 bygger på denne undersøgelse, hvis statistiske grundmateriale hidrører fra de enkelte landes nationale statistik. I tabellen er anført den procentvise stigning pr. år i henholdsvis løn pr. arbejdstime, produktion pr. arbejdstime og lønomkostningerne pr. produceret enhed. Sidstnævnte tal fremkommer ved at dividere indeks for lønnen pr. time med indeks for produktionen pr. time.

1. Incomes in Postwar Europe: A Study of Policies, Growth and Distribution, Genève 1967.

10. Formålet med disse beregninger har i E.C.E.-rapporten dels været at belyse årsagerne til prisstigninger, dels at belyse forskydninger i indkomstfordelingen. Derimod sigter beregningerne ikke direkte på at belyse forskydninger i de undersøgte landes relative konkurrenceposition som følge af forskydninger i omkostningsrelationerne. Der er derfor ikke i rapporten taget hensyn til valutakursændringer. Stigningsprocenterne er beregnet i de respektive landes nationale valutaer. I den betragtede periode har imidlertid Frankrig foretaget to devalueringer – henholdsvis i 1957 og 1958 – på tilsammen 29 pct.; Finland foretog i 1957 en devaluering på 28 pct., medens Vesttyskland og Holland i 1961 opskrev deres valutaer med godt 4½ pct. I tabel 9 er de i E.C.E.-rapporten angivne lønstigningsprocenter og dermed også tallene for stigningen i lønomkostningerne pr. produceret enhed korrigeret for disse valutakursændringer, således at tallene overalt angiver stigningen regnet i en fast valuta. Målt i national valuta har lønstigningerne i Finland og Frankrig i den første periode været væsentligt højere end vist i tabellen, medens de tyske og hollandske lønstigninger i den sidste periode har været lavere.

11. De i tabel 9 anførte lønstigningsprocenter er beregnet på grundlag af den *udbetalte løn*, således at der er set bort fra arbejdsgiverbidrag til sociale sikringsordninger og andre former for indirekte lønomkostninger. Stigningen i de *totale lønomkostninger* ligger i almindelighed en del over stigningen i den udbetalte løn, men betydningen af arbejdsgiverbidrag m. v. er skiftende fra land til land, ligesom udviklingen på dette område har formet sig forskelligt.

Ud fra et konkurrenceevne-synspunkt vil det være at foretrække, at der ved sammenligninger landene imellem tages udgangspunkt i udviklingen i de totale lønomkostninger pr. produceret enhed.¹ I *tabel 10* har man derfor på basis af en af den svenske arbejdsgiverforening udarbejdet statistik² foretaget en yderligere korrektion af E.C.E.-rapportens tal, således at der tages hensyn til de indirekte lønomkostninger. Denne korrektion har dog kun været mulig for årene efter 1958. Materialet for denne periode viser, at det i de fleste tilfælde ikke spiller nogen afgørende rolle, om sammenligningen af lønstigninger foretages på basis af udbetalt løn eller på basis af samlet lønomkostning. For Sverige, Norge og Finland er stigningen i de samlede lønomkostninger pr. time dog væsentlig større

1. I sidste instans vil forskellen mellem finansiering over arbejdsgiverbidrag og finansiering over andre former for beskatning afhænge af omkostnings- og prisvirkningerne af sådanne alternative beskatningsformer.

2. Direct and total wage costs for workers, Stockholm 1967.

Tabel 9. Løn- og produktivitetstigning i industrien i en række vestlige lande 1952-1965.
Gennemsnitlig årlig stigning i pct.

	1958-1958			1958-1965			Hele perioden 1952-1965		
	Gnsstl. timefortj.	Produktion pr. arb.time	Løn pr. produceret enhed	Gnsstl. timefortj.	Produktion pr. arb.time	Løn pr. produceret enhed	Gnsstl. timefortj.	Produktion pr. arb.time	Løn pr. produceret enhed
Danmark	5,1	3,5	1,6	8,9	5,8	2,9	7,1	4,7	2,3
Sverige	5,8	4,1	1,6	7,2	5,1	2,0	6,5	4,6	1,8
Norge	5,5	4,0	1,4	7,0	5,5	1,4	6,2	4,7	1,4
Finland	1,9	3,3	-1,4	7,8	4,6	3,1	5,0	4,0	1,0
Vesttyskland	6,6	4,7	1,8	9,6	5,5	3,9	8,2	5,1	2,9
Storbritannien	6,2	2,5	3,6	6,3	3,9	2,3	6,3	3,3	2,9
Frankrig	2,5	3,9	-1,4	7,6	4,3	3,2	5,2	4,1	1,0
Italien	4,4	6,3	-1,8	9,7	6,9	2,6	7,2	6,6	1,0
Holland	8,1	3,7	4,2	8,7	6,3	2,2	8,4	5,1	3,1
Belgien	5,4	2,7	2,6	6,6	6,2	0,4	6,1	4,6	1,4
Schweiz	3,0	6,5	4,0	2,4	4,9
Østrig	5,0	4,3	0,7	8,5	5,6	2,7	6,9	5,0	1,8
U.S.A.	4,2	3,0	1,2	3,1	3,9	-0,8	3,6	3,5	0,1

Anm.: For de lande, der har ændret deres valutakurser i den betragtede periode, er lønstigningsprocenterne angivet efter omregning til dollar eller anden valuta med fast valutakurs igennem hele det betragtede tidsrum.

Kilde: United Nations: Incomes in Postwar Europe: A Study of Policies, Growth and Distribution, Genève 1967. Tallene for Danmark er beregnet af Det økonomiske Råds sekretariat ud fra den industrielle produktionsstatistik. Der er visse afvigelser fra de af ECE beregnede tal.

Tabel 10. Løn- og produktivitetstigning i industrien i en række vestlige lande 1952-1965.
 For perioden 1958-65 under hensyntagen til udviklingen i indirekte lønomkostninger. Gennemsnitlig årlig stigning i pct.¹

	1952-1958				1958-1965				Hele perioden 1952-1965				
	Gnsst. timefortj.	Produktion pr. arb.time	Løn pr. produceret enhed	Gnsst. lør-omkostn. pr. time	Gnsst. lør-omkostn. pr. time	Produktion pr. arb.time	Lønomkostn. pr. produceret enhed	Gnsst. lør-udvikling	Produktion pr. arb.time	Løn pr. produceret enhed	Gnsst. lør-udvikling	Produktion pr. arb.time	Løn pr. produceret enhed
Danmark	5,1	3,5	1,6	9,3	9,3	5,8	3,3	7,4	4,7	2,6	7,4	4,7	2,6
Sverige	5,8	4,1	1,6	8,4	8,4	5,1	3,1	7,2	4,6	2,5	7,2	4,6	2,5
Norge	5,5	4,0	1,4	7,9	7,9	5,5	2,3	6,8	4,7	2,0	6,8	4,7	2,0
Finland	1,9	3,3	-1,4	8,8	8,8	4,6	4,0	5,5	4,0	1,4	5,5	4,0	1,4
Vesttyskland	6,6	4,7	1,8	10,0	10,0	5,5	4,3	8,4	5,1	3,1	8,4	5,1	3,1
Storbritannien	6,2	2,5	3,6	6,6	6,6	3,9	2,6	6,4	3,3	3,0	6,4	3,3	3,0
Frankrig	2,5	3,9	-1,4	8,3	8,3	4,3	4,9	5,6	4,1	1,4	5,6	4,1	1,4
Italien	4,4	6,3	-1,8	10,1	10,1	6,9	3,0	7,3	6,6	0,7	7,3	6,6	0,7
Holland	8,1	3,7	4,2	8,8	8,8	6,3	2,4	8,5	5,1	3,2	8,5	5,1	3,2
Belgien	5,4	2,7	2,6	6,9	6,9	6,2	0,7	6,2	4,6	1,5	6,2	4,6	1,5
Østrig	5,0	4,3	0,7	8,5	8,5	5,6	2,7	6,9	5,0	1,8	6,9	5,0	1,8
U.S.A.	4,2	3,0	1,2	3,1	3,1	3,9	-0,8	3,6	3,5	0,1	3,6	3,5	0,1

1. Se anmærkning til tabel 9.

end stigningen i den udbetalte løn. Mest udtalt er forskellen for Sveriges vedkommende, hvilket må ses på baggrund af indførelsen af den svenske tillægspensionsordning og finansieringen heraf ved arbejdsgiverbidrag. Herudover viser navnlig tallene for Frankrig en større stigning i de samlede lønomkostninger pr. time end i udbetalt løn pr. time.

12. Inden der knyttes kommentarer til tabellerne, skal endelig nævnes, at løntallene som følge af, at de alene vedrører arbejdere, ikke afspejler den stigning i lønomkostningerne, der er sket ved, at *funktionærlønningerne* i de fleste lande har vist stærkere stigning end arbejderlønningerne, samtidig med at der er sket en forskydning i retning af relativt færre arbejdere og relativt flere funktionærer. Da begge disse tendenser gør sig internationalt gældende, repræsenterer de dog næppe nogen større fejlkilde i forbindelse med de her foretagne sammenligninger.

13. I betragtning af de mange forbehold, der må tages over for det statistiske grundlag for de i tabel 9 og 10 viste beregningsresultater, kan man som nævnt ikke tage mindre forskelle i stigningen i lønomkostningerne pr. produceret enhed som udtryk for, at der er sket en forskydning i omkostningsrelationerne. På den anden side kan man ikke se bort fra, at væsentlige forskelle i stigningsprocenterne for denne del af produktionsomkostningerne set over en længere periode er af betydning for konkurrenceevnens udvikling.

I *perioden 1952-1958* lå Danmark i midten af skalaen, hvad angår både løn- og produktivitetstigninger. I det omfang forskydninger i konkurrenceevnen kan måles ved ændringer i lønnen pr. produceret enhed, skete der således ikke nogen ændring i Danmarks konkurrencemæssige placering i denne periode. Når tabellerne viser, at Finland og Frankrig havde den laveste lønstigning og et absolut fald i lønomkostningerne pr. produceret enhed, skyldes dette de af de to lande foretagne devalueringer. Målt i national valuta lå de to lande øverst med hensyn til lønstigninger.

Perioden 1958-1965 var i Vesteuropa præget af en betydelig forstærkelse af lønstigningstakten sammenlignet med perioden 1952-1958. Virkningerne heraf for udviklingen i lønomkostningerne pr. enhed udlignedes dog i nogen grad af, at der gjorde sig tilsvarende tendenser gældende med hensyn til produktivitetsudviklingen. Begge tendenser – d. v. s. både en kraftig forøgelse af lønstigningstakten og af den årlige stigning i produktiviteten – gjorde sig således gældende i Danmark. Hvad angår stigning i produktiviteten, lå Danmark relativt gunstigt placeret. Samtidig var forøgelsen af lønstigningstakten dog tilsvarende høj, hvor-

for slutresultatet blev, at Danmark med hensyn til lønstigning pr. produceret enhed kom til at ligge i den øverste halvdel af skalaen.

Betragter man *perioden 1952-1965 som helhed*, skiller U.S.A. og Italien sig ud med bemærkelsesværdig svage stigninger i lønomkostninger pr. produceret enhed. De øvrige lande falder stort set i tre grupper: Holland, Vesttyskland og Storbritannien har haft en gennemsnitlig årlig stigning i omkostningsniveauet (lønomkostning pr. produceret enhed) på ca. 3 pct., Danmark og Sverige en stigning på 2½ pct., medens de øvrige lande har haft stigninger på 1½-2 pct. i gennemsnit pr. år.

For de lande, som ikke har ændret deres valutakurser, viser de foretagne beregninger klart, at forskydninger i de internationale omkostningsrelationer ikke alene kan henføres til forskelle i lønudviklingen, men også i væsentlig grad til forskelle i produktivitetsudviklingen. I det betragtede tidsrum har dernæst Finlands og Frankrigs devalueringer i 1957-58 medført mærkbare reduktioner i disse landes omkostningsniveau, regnet i andre landes valutaer.

Udviklingen efter 1965

14. Til belysning af udviklingen efter 1965 anføres oversigten i *tabel 11*, der bygger på oplysninger i O.E.C.D.'s årlige redegørelser for den økonomiske udvikling i de enkelte medlemslande. Da man ikke umiddelbart kan sammenligne tal fra forskellige kilder, og *tabel 11* således ikke umiddelbart kan sammenholdes med *tabel 9* og *10*, har man i *tabel 11* tillige givet tal for de nærmest foregående år.

Ifølge dette materiale har den gennemsnitlige årlige stigning i lønomkostningerne pr. produceret enhed i perioden 1962-1967 været ca. ét procentpoint højere i Danmark end i de europæiske O.E.C.D.-lande under ét, og denne mer-stigning i Danmark kan for størstedelens vedkommende henføres til de senere år af perioden. Tabellen understreger altså det indtryk af en forstærkelse af omkostningsstigningen i Danmark – både absolut og set i forhold til de omkringliggende lande – som også fremgår af *tabel 9* og *10*.

Imidlertid er der i *tabel 11* ikke foretaget korrektion for virkningerne af Englands og Danmarks devaluering i november 1967, idet en sådan korrektion ikke ville have større mening i en oversigt, der kun dækker årene til og med 1967. Som nærmere omtalt i kapitel 1 betød devalueringen af kronen et nedslag i det danske lønomkostningsniveau, regnet i udenlandsk valuta, på knap 8 pct.

Devalueringen må således på basis af det her fremdragne materiale skønnes

Tabel 11. *Udviklingen i lønomkostningerne pr. produceret enhed i industrien 1962-1967 ifølge O.E.C.D.'s redegørelser for den økonomiske udvikling i de enkelte lande*

	U. S. A.	Europa ¹	Danmark	Sverige	Vesttyskland	Norge	U. K.
1962	-1.7	5.0	4.2	4.6	8.0	6,5	2.0
1963	-0.8	2.2	5.3	3.4	2.5	0.9	0.9
1964	0.0	2.5	-0.6	-1.5	0.8	1.5	0.9
1965	-1.3	4.6	5.9	3.9	5.2	3.4	6.3
1966	3.0	4.0	5.5	4.1	5.5	5.4	2.6
1967	5.2	1.1	4.0	3.5	-1.0	7.7	5.4
1962-1967 i gnst. .	1.2	3.2	4.1	3.0	3.5	4.2	3.0

1. Industrialiserede europæiske O.E.C.D.-lande. Stigningsprocenterne for de enkelte lande er sammenvejede med vægte, der angiver deres betydning for dansk udenrigshandel.

at have rettet så meget op på omkostningsrelationerne, at den stort set har neutraliseret den stærkere danske omkostningsstigning gennem 1960'erne. Vedrørende den senere udvikling henvises til kapitel 1. Der skal samtidig erindres om de betydelige usikkerhedsmomenter, der knytter sig til enhver sammenligning af denne karakter, jfr. indledningsafsnittene til nærværende kapitel.

Afsluttende bemærkninger

15. Udviklingen i verdenshandelen med industrivarer viser i den betragtede periode ikke forskydninger landene imellem, som falder nøje i tråd med den beskrevne udvikling i omkostningsforholdene. Vesttyskland har således til trods for ret stærkt stigende lønomkostninger i 1950'erne og første halvdel af 1960'erne opnået en øget andel af verdenshandelen med industrivarer, medens U.S.A.'s andel i samme periode viste tilbagegang trods et stabilt omkostningsniveau. Udviklingen må dog for U.S.A.'s vedkommende ses i sammenhæng med, at amerikanske selskaber har foretaget omfattende investeringer i form af virksomhedsopkøb og nyanlæg af fabrikker i andre lande, hvorved indtægter fra renter og udbytter m. v. er trådt i stedet for vareeksport. Til dels i sammenhæng hermed er der formentlig sket en stærkere produktivitetsudvikling i Europa end i U.S.A. inden for en række af de industrier, hvor U.S.A.'s konkurrenceevne ved periodens begyndelse var særlig høj. Dette må således antages at gælde for produktionen af varige forbrugsgoder.

Ved vurderingen af omkostningsudviklingens betydning for, hvorledes mønstret i den internationale handel har ændret sig, må der samtidig tages hensyn til omkostningsforholdene på det tidspunkt, der danner udgangspunkt for de foretagne sammenligninger. Forudsætningen for, at man ud fra forskelle i løn- og omkostningernes stigningstakt kan drage slutninger om forskydninger i forskellige landes indbyrdes konkurrencepositioner, er, at der i udgangsåret har været tale om en vis grad af ligevægt i de internationale pris- og omkostningsrelationer, og at produktionens rentabilitet dermed har været nogenlunde ensartet i de lande, man sammenligner. Har rentabiliteten i et land været overnormalt stor, set i relation til det internationale pris- og omkostningsniveau, således som det almindeligvis antages at have været tilfældet for Tysklands vedkommende i 1950'erne og igen i de allerseneste år, vil en forstærket omkostningsstigning først over en årrække føre til en svækket konkurrenceposition for landet. Er udgangssituationen omvendt en tilstand med pressede avancemarginaler, vil denne virkning derimod hurtigt kunne sætte sig igennem.

Kapitel 4

Udviklingen i lønninger og virksomhedsindtjening inden for sektorer, der i forskellig grad er udsat for konkurrence fra udlandet

Indledning

1. Som nævnt i kapitel 1 kan en undersøgelse af udviklingen i konkurrenceevnen ikke begrænses til de sektorer, der befinder sig i direkte konkurrence med udlandet enten som eksporterhverv eller, fordi de på hjemmemarkedet afsætter deres produkter i konkurrence med importvarer. Også udviklingen i de sektorer, der er mere eller mindre beskyttede mod udenlandsk konkurrence (bygge- og anlægsvirksomhed, detailhandel, det offentlige og de tjenesteydende erhverv m. v.), spiller en væsentlig rolle for udviklingen i konkurrenceevnen.

På kort sigt kommer denne sammenhæng især frem gennem de lønimpulser, der udgår fra »konkurrencebeskyttede« til »konkurrenceudsatte« erhverv, og derved, at indtjeningsforholdene inden for den enkelte sektor påvirkes af, hvor høje priser den skal betale for de varer og tjenesteydelser, den indkøber fra de øvrige sektorer. Herudover spiller det især på lidt længere sigt en afgørende rolle, om udviklingen i aflønningsforholdene for både arbejdskraften og kapitalindsatsen giver anledning til forskelle mellem henholdsvis konkurrenceerhvervenes og de øvrige erhvervs evne til at tiltrække nye ressourcer. Som fremhævet navnlig i kapitel 1 må ressourcerne i eksporterhvervene og de importkonkurrerende erhverv øges i stærkere takt end i de øvrige erhverv, for at vi kan opnå balance i mellemværendet med udlandet. Dette må igen antages at forudsætte enten en vis merindtjening i konkurrenceerhvervene eller i det mindste, at der ikke sker stærke forskydninger i løn- og indtjeningsforholdene til ugunst for disse erhverv.

2. Med henblik på ressourceetilgangens betydning for konkurrenceevnen ville det være af væsentlig interesse at undersøge udviklingen i de forskellige sektors ressourceanvendelse gennem tiden. Da konkurrencen om arbejdskraften i en fuld-beskæftigelsesøkonomi sætter ret snævre grænser for, hvor store lønforskelle der kan bestå mellem sektorerne, knytter der sig i denne forbindelse en særlig

interesse til investeringsudviklingen i de konkurrenceudsatte erhverv. En svækelse af disse erhvervs konkurrenceevne må ventes at manifestere sig i mindsket investeringstilbøjelighed og mindskede investeringsmuligheder. Omvendt må det være et udtryk for god konkurrenceevne, hvis investeringsaktiviteten forskydes i retning af relativt større investeringer i de konkurrenceudsatte end i de konkurrencebeskyttede erhverv.

En direkte undersøgelse af udviklingen i investeringsaktiviteten og i investeringernes sammensætning ville således være af væsentlig interesse som led i en undersøgelse af konkurrenceevnens udvikling. De foreliggende oplysninger tillader dog ikke en sådan belysning, idet det ikke er muligt at foretage en opdeling af investeringerne på henholdsvis konkurrenceudsatte sektorer og andre områder. Med hensyn til arbejdskraftefterspørgselen skal nævnes, at arbejdsstyrken har været stagnerende eller – for landbrugets vedkommende – faldende i konkurrencesektorerne, men stigende i de øvrige sektorer, herunder især det offentlige samt bygge- og anlægssektoren. De samme tendenser gør sig dog også gældende i udlandet.

3. Inden omtalen af beregningsresultaterne i det følgende skal nævnes, at der ikke kan foretages nogen skarp opdeling i henholdsvis en konkurrencesektor og en hjemmemarkedssektor. Mellem ydertilfældene, helt eller overvejende eksportorienterede virksomheder på den ene side og tjenestesektoren på den anden side, findes der områder, hvor prisindflydelsen fra udlandet kan være mere eller mindre udpræget, men ikke er enerådende.

Graden af international konkurrence ligger heller ikke fast gennem tiden, men skifter ved ændringer i de handelspolitiske forhold (f. eks. liberaliseringen), ændringer i transportomkostninger, ændringer i monopolgrad på grund af produktdifferentiering, mærkevareproduktion og reklame m. m. Endvidere skal nævnes, at sektoropdelingen også under hensyn til det foreliggende statistiske materiale må bygge på en ret grov fordeling af de forskellige brancher efter det flertallet af virksomheder inden for branchen fremherskende konkurrencepræg.

4. Endelig skal fremhæves, at opdelingen af virksomhederne på henholdsvis en konkurrencesektor og en hjemmemarkedssektor ikke er ensbetydende med en opdeling mellem på den ene side virksomheder, der er udsat for et hårdt konkurrencestryk, og på den anden side mere eller mindre monopolprægede virksomheder. Således præges detailhandelssektoren, der må henregnes til hjemmemarkeds-erhvervene, af en ganske hård konkurrence mellem virksomhederne indbyrdes.

Det afgørende for sondringen mellem de to sektorer er som nævnt prisindflydelsen fra verdensmarkedet og dermed også betydningen af udviklingen i det indenlandske omkostningsniveau. Inden for konkurrencesektoren er mulighederne for prisforhøjelser betinget af prisopgang på verdensmarkedet. Ganske vist kan den enkelte virksomhed gennem mærkevareproduktion, særlig salgsindsats, service m. v. skabe sig en vis bevægelsesfrihed med hensyn til prisfastsættelsen. Udviklingen i verdensmarkedspriserne må imidlertid antages at være afgørende for de *forandringer* i de fastsatte priser, det er muligt at foretage, og spillerummet for løn- og avanceforhøjelser i den konkurrenceudsatte sektor er derfor bestemt dels af prisudviklingen på verdensmarkedet samt produktivitetsudviklingen inden for denne sektor, dels af prisudviklingen for de varer og ydelser, der indkøbes hos hjemmemarkedserhvervene. Inden for de erhvervsgræne, som er mere eller mindre beskyttede mod udenlandsk konkurrence, og hvor det derfor ikke er muligt for aftagerne at flytte efterspørgselen over på udenlandske leverandører, er der derimod ingen tilsvarende begrænsning af mulighederne for nominelle indkomststigninger. Prisfastsættelsen domineres her af omkostningsudviklingen, ofte således at priserne står i fast forhold til omkostningernes højde. En generel lønforhøjelse vil for disse erhverv samtidig være kilde til forøget efterspørgsel efter de pågældende erhvervs produkter, og forhøjelser, som rækker ud over disse erhvervs produktivitetstigning, må også af denne grund ventes at resultere i prisforhøjelser. Dette udelukker ikke, at der *mellem* virksomhederne i de pågældende erhverv i visse tilfælde – og navnlig når den indenlandske efterspørgsel ikke er stærkt voksende – kan råde en konkurrence, der er lige så stærk som mellem danske og udenlandske virksomheder i konkurrencesektoren.

*Lønudviklingen inden for hovedindustrigrupper
samt i bygge- og anlægsvirksomhed*

5. På grundlag af Arbejdsgiverforeningens lønstatistik er der foretaget beregninger af de procentvise stigninger i den gennemsnitlige timefortjeneste for arbejdere beskæftiget i en række hovedindustrigrupper, der i varierende grad møder udenlandsk konkurrence, samt i bygge- og anlægsvirksomhed. Beregningsresultaterne er vist i *tabel 12* for delperioder, der tilsammen dækker tidsrummet april kvartal 1955 – april kvartal 1968. I bilagstabel 1, side 62 er der givet en oversigt over stigningsprocenterne fra år til år inden for de pågældende grupper.¹

1. Ved beregningen af stigningsprocenterne er virkningen af forskydninger i sammensætningen på faggrupper elimineret, idet der ved beregning af gennemsnitlig lønstigning fra

Tabel 12. Procentvis stigning i arbejdsfortjeneste pr. time for voksne arbejdere i erhvervsgrupper, der i forskellig grad møder udenlandsk konkurrence

	1955-60	1960-65	1955-65	1965-68	1955-68
Jern- og metalindustri	36	54	109	34	180
Andre industriområder, der er særlig udsat for udenlandsk konkurrence					
Tekstilindustri	33	62	117	33	189
Kemisk industri	35	62	118	32	189
Møbelindustri	41	60	125	31	195
Glas- og porcelænsindustri	40	59	122	33	195
Fodtøjs-, beklædnings- og læderindustri	35	69	128	35	207
Papirindustri	37	72	135	29	204
Konservesindustri m.m.	39	70	136	36	220
Konkurrenceudsat industri i alt	36	57	114	33	184
Industriområder, der kun i mindre grad er udsat for konkurrence fra udlandet					
Grafisk industri	43	59	126	27	187
Træ- samt sten-, ler- og cementindustri	34	60	114	36	192
Nærings- og nydelsesmiddelindustri (excl. konservesindustri)	38	63	125	39	213
Beskyttet industri i alt	38	61	123	34	198
Bygge- og anlægsvirksomhed	39	65	130	37	215

Af de anførte grupper er jern- og metalindustrien den største med 95.000 arbejdere omfattet af Arbejdsgiverforeningens lønstatistik i 1967. Dernæst følger bygge- og anlægsvirksomhed med 65.000 arbejdere, medens ingen af de øvrige grupper omfatter over 20.000 arbejdere.

6. Tabel 12 viser, at *de ved bygge- og anlægsvirksomhed beskæftigede* i hver af de her anførte delperioder har haft større gennemsnitlige lønstigninger end industriarbejdere; for perioden 1955-1968 under ét er der tale om en stigning på

1955 til 1956 er benyttet antal arbejdere i de forskellige faggrupper ultimo april kvartal 1956, fra 1956 til 1957 antal arbejdere ultimo april kvartal 1957 og så fremdeles.

215 pct. mod 198 pct. for arbejdere i den del af industrien, der er betegnet som beskyttet industri, og 184 pct. i den øvrige – konkurrenceudsatte – industri.

Forskydningen i lønrelationerne til fordel for byggefag m. v. har imidlertid, som det fremgår af bilagstabel 1, ikke gjort sig gældende gennem hele perioden. I årene 1955 til 1958 havde arbejdere inden for bygge- og anlægsvirksomhed en lavere lønstigning end industriarbejdere. Herefter vendte udviklingen, således at stigningstakten inden for bygge- og anlægsvirksomhed i perioden 1958-1965 lå væsentligt højere end i industrien. En undtagelse danner dog stigningsprocenten fra april kvartal 1962 til april kvartal 1963, hvor både vejrforhold og bygge-restriktioner m. v. ledte til en afsvækkelse af aktiviteten i bygge- og anlægsgagene. Tilsvarende ledte afsvækkelsen af byggeaktiviteten i 2. halvår 1965 til en relativ formindskelse af bygge- og anlægsgagernes lønstigning fra april kvartal 1965 til april kvartal 1966, medens stigningen fra 1966 til 1968 igen har været større end i industrien.

7. Inden for *industrien* har de procentvise lønstigninger været lavest i jern- og metalindustrien, som formentlig er det område, hvor den udenlandske konkurrence over et bredt felt gør sig stærkest gældende. For de øvrige brancher finder man ikke nogen klar forskel mellem lønudviklingen inden for på den ene side brancher, der er præget af konkurrence med udenlandske virksomheder, og på den anden side de mere beskyttede brancher. Det er således bemærkelsesværdigt, at konservesindustrien, som er henregnet til konkurrence-sektoren, snarere har haft stærkere procentvise lønstigninger end bygge- og anlægsvirksomhed, medens på den anden side lønstigningerne inden for træindustri samt sten-, ler- og cementindustri har været lidt lavere end for en række industriområder, der er mere udsat for konkurrence fra udlandet.

Når lønstigningen inden for bl. a. fodtøjs- og beklædningsindustri har ligget relativt højt til trods for, at danske virksomheder på disse områder møder stærk konkurrence fra udlandet, kan dette have sammenhæng med, at disse industrier beskæftiger særlig mange kvinder, som gennem den betragtede periode har haft særlig stor lønstigning. Det bør dog samtidig bemærkes, at dette forhold ikke, som det kunne ventes, har medført en tilsvarende kraftig forhøjelse af tekstilindustriens lønniveau.¹

1. Beregninger af lønudviklingen ud fra de i den industrielle produktionsstatistik indeholdte lønoplysninger viser for fodtøjs- og beklædningsindustrien lønstigninger på linje med trikotageindustrien, medens konservesindustrien også her viser relativt store stigninger i den gennemsnitlige timeløn.

8. *Sammenfattende* viser den her foretagne gennemgang således en ret udpræget forskel mellem lønudviklingen inden for jern- og metalindustrien på den ene side og bygge- og anlægssektoren på den anden side. Der er næppe tvivl om, at denne forskel i lønudviklingen har nøje sammenhæng med den forskellige konkurrence-situation inden for de to områder. Jernindustrien er i udpræget grad et område, hvor konkurrencen med udenlandske virksomheder lægger et loft over priserne og herigennem tvinger til omkostningsbesparelser. Bygge- og anlægsvirksomhedens karakter af et konkurrenceskærmet område gør det derimod muligt at vælte omkostningsstigninger over på priserne, hvilke næppe kan undgå at påvirke mulighederne for at opnå lønforhøjelser. Af afgørende betydning for lønudviklingen i bygge- og anlægssektoren har det dog tillige været, at der igennem størstedelen af perioden har eksisteret et efterspørgselspres i byggesektoren, til dels som et resultat af spændingerne på boligmarkedet og af de i sammenhæng hermed bestående tilskudsordninger til bygge- og boligsektoren.

Mellem de øvrige industrigrupper viser materialet ikke tilsvarende klare forskelle i lønudviklingen efter styrken i den konkurrence fra udlandet, som virksomhederne møder.

Udviklingen i virksomhedernes bruttoindtjening

9. I *tabel 13* er på grundlag af *nationalregnskabsstatistikken* givet en oversigt for en række erhverv over stigningen fra 1955 til 1960 og fra 1960 til 1965 i henholdsvis produktion,¹ lønudgift pr. enhed af produktionen samt bruttoindtjening² for virksomhederne ligeledes pr. enhed.

For *landbrugets* vedkommende viser oversigten dels den langsomme stigning i produktionen, der er en følge af de forringede afsætningsvilkår, dels den betydelige reduktion af den fremmede medhjælp. I perioden 1955 til 1960 formindskedes medhjælpsstyrken i landbruget så kraftigt, at den i alt udbetalte løn trods stigning i lønsatserne var klart faldende fra år til år. Stigningen i de selvstændiges bruttoindtjening pr. enhed i perioden 1960-65 skyldes for en del de gennemførte støtteforanstaltninger.

Tallene for *industrien* viser for de to perioder praktisk taget samme produktionsstigning, medens der er betydelig forskel m. h. t. udviklingen i henholdsvis løn- og restindkomst pr. enhed. I den første femårsperiode steg virksomhedernes

1. Indeks for produktionsudvikling er beregnet på grundlag af værditilvækst i faste priser.

2. Bruttoindtjeningen er lig værditilvækst minus lønudgift og indeholder således vederlag for indehavernes egen arbejdsindsats.

Tabel 13. Procentvis stigning i produktion samt i løn og bruttoindtjening pr. enhed.

	Produktion	Løn pr. enhed	Bruttoindtjening pr. enhed
<i>Fra 1955 til 1960</i>			
Landbrug	10	-22	5
Industri	39	11	20
Håndværk	16	14	34
Handel	35	17	4
Bygge- og anlægsvirksomhed	26	18	13
Udenrigs skibsfart	27	20	0
<i>Fra 1960 til 1965</i>			
Landbrug	5	2	22
Industri	38	23	10
Håndværk	27	61	22
Handel	26	42	17
Bygge- og anlægsvirksomhed	44	18	80
Udenrigs skibsfart	18	17	18

bruttoindtjening pr. enhed væsentlig stærkere end lønnen pr. enhed, medens det omvendte var tilfældet i perioden 1960-65, hvor lønstigningerne var kraftigere og den udenlandske konkurrence gjorde sig stærkere gældende.

Trods noget stærkere produktionsstigning i 1960-65 end i den forudgående femårsperiode viser oversigten for *håndværkets* vedkommende en meget betydelig stigning i lønudgiften pr. enhed fra 1960 til 1965, hvilket tyder på ringe forbedring af arbejdsproduktiviteten. Stigningen i bruttoindtjeningen pr. enhed lå i begge perioder kendeligt højere end for industrien.

For *handelens* vedkommende er det navnlig bemærkelsesværdigt, at stigningen i bruttoindtjening pr. enhed fra 1955 til 1960 var meget lav. I nogen grad kan dette forklares ved betydelig omsætningsstigning og samtidigt prisfald for en række varige forbrugsgoder, som i disse år blev almindeligt udbredt.

Den forøgede aktivitet inden for *bygge- og anlægssektoren* bragte denne sektor op på den største produktionsstigning, 44 procent, i den seneste af de to perioder. Når lønstigningen pr. produceret enhed i denne periode trods stærk stigning i timefortjenesterne ikke har været stærkere end fra 1955 til 1960, tyder

dette på en væsentlig produktivitetstigning, der bl. a. må formodes at have sammenhæng med, at montagebyggeriet vandt stærkt stigende udbredelse i den nævnte periode.

Virksomhederne inden for bygge- og anlægssektoren har i den sidste periode haft en meget stærk stigning i bruttoindtjeningen pr. produceret enhed. En del af denne stigning kan formentlig henføres til den forøgede mekanisering; men det er sandsynligt, at størstedelen af stigningen skyldes de gunstige afsætningsforhold i byggesektoren.

Efterspørgselspresset inden for dette område synes således både for lønninger og avancer at have tilladt stigninger væsentligt ud over, hvad der har kunnet opnås i andre brancher.

Endelig viser oversigten, for så vidt angår *udenrigs skibsfart*, at der fra 1955 til 1960 ikke fandt nogen stigning sted i bruttoindtjeningen udover den forøgelse, som fulgte med større transportydelser. Beregnet for årene 1956-58 ville bruttoindtjening pr. enhed vise stigning, men faldet i fragtraterne efter Suez-krisen reducerede på ny rederiernes indtjening.

For industrien under ét viser oversigten i tabel 13 som nævnt en svagere stigning i bruttoindtjening pr. produceret enhed for perioden 1960-1965 end for den forudgående femårsperiode.

Om denne ændring er udtryk for, at indtjeningsvilkårene for industrien som helhed har udviklet sig mindre gunstigt i den sidste halvdel af den undersøgte periode, beror på, om der i den seneste periode har fundet en så meget stærkere stigning sted i produktionen pr. kapitalenhed, at det har kunnet kompensere for den svagere stigning i bruttoindtjeningen pr. enhed. Et vist holdepunkt for en bedømmelse heraf har man i, at produktionsstigningen i de to perioder var af samme størrelse, samtidig med at investeringsaktiviteten var særlig høj i årene 1960-1965. Det er på denne baggrund sandsynligt, at tallene i tabel 13 for udviklingen i industriens indtjeningsforhold afspejler en forringelse fra 1955-60 til 1960-65.

10. Ved en sammenligning af udviklingen i virksomhedernes bruttoindtjening inden for henholdsvis konkurrencebeskyttede og konkurrenceudsatte erhverv opstår der en række målingsproblemer af samme art som dem, der melder sig ved en sammenligning mellem udviklingen i lønindkomster på den ene side og restindkomster på den anden side.

En statistik over arbejdslønnen pr. time, uge etc. giver umiddelbart en belysning af aflønningen i forhold til arbejdsindsatsen, omend denne belysning kan

siges at være ufuldkommen derved, at den ikke kan afspejle ændringer i arbejdsintensitet m. v. Restindkomsterne burde principielt på samme måde måles i forhold til den løbende indsats af kapital, indehavernes personlige arbejdsydelse, driftslederfunktioner, risikobæring m. v., som restindkomsterne er aflønning for. Dette har man imidlertid ikke mulighed for.

Da en sammenligning mellem sektorer af udviklingen i de totale restindkomst-beløb i sig selv ikke er meget oplysende, har man i det følgende benyttet produktionsudviklingen som indikator for den indsats af produktionsydelser, som restindkomsterne er aflønning for, og således valgt at måle udviklingen i faktor-aflønningen ved udviklingen i restindkomst pr. produceret enhed. Der kan rejses mange indvendinger mod denne af praktiske hensyn dikterede fremgangsmåde, først og fremmest at produktivitsudviklingen er forskellig inden for de forskellige sektorer, således at samme produktionsudvikling kan dække over en forskellig udvikling med hensyn til produktionsindsatsen. På den anden side er der så store forskelle i udviklingen i restindkomst pr. produceret enhed inden for henholdsvis de mere konkurrenceudsatte og de mere konkurrencebeskyttede sektorer, at dette må kunne tages som udtryk for, at også aflønningen af den del af produktionsindsatsen, som aflønnes over restindkomsterne, er påvirket af graden af udenlandsk konkurrence inden for de pågældende sektorer.

Medens undersøgelsen af lønudviklingen inden for sektorer dækker udviklingen til og med april kvartal 1968, har den her omtalte undersøgelse af udviklingen i restindkomsterne inden for forskellige industribrancher kun kunnet føres frem til 1965.

11. På grundlag af *den industrielle produktionsstatistik* er foretaget en undersøgelse af, hvorledes udviklingen i restindkomst¹ pr. produktenhed har formet sig for industrigrene, der antages at være præget af konkurrence med udlandet, og industrier, for hvilke dette konkurrenceforhold i mindre grad gør sig gældende. Den fuldstændige opdeling er vist i bilagstabel 2, side 63 f.

I *tabel 14* er vist et sammendrag af oplysningerne i bilagstabel 2. Det fremgår heraf, at stigningen i restindkomsten pr. produktenhed i begge perioder har været kendeligt mindre inden for den konkurrenceudsatte industri end inden for de industriområder, hvis prisvilkår i mindre grad bestemmes udefra.

1. Den ud fra tallene i produktionsstatistikken beregnede »restindkomst« svarer i det væsentlige til det foran benyttede begreb »bruttoindtjening«; dog er en mindre del af virksomhedernes omkostninger ikke fratrukket.

Tabel 14. Procentvis stigning i restindkomst pr. enhed for industriområder, der i forskellig grad er udsat for udenlandsk konkurrence.

	Fra 1955 til 1960	Fra 1960 til 1965
Konkurrenceudsat industri	20	7
Beskyttet industri	46	26

Den beskrevne udvikling må ses i sammenhæng med produktionsudviklingen i de to perioder. I den første periode steg produktionen inden for det konkurrenceprægede område væsentlig hurtigere end i den industrielle hjemmemarkedssektor. Det er muligt, at der også har været en tilsvarende forskel med hensyn til produktivitetstigningen. I årene 1960-65 steg produktionen inden for de to grupper nogenlunde lige stærkt, og i denne periode er den forskellige udvikling i restindkomst pr. enhed nok i nogen grad udtryk for en forskydning af rentabilitetsforholdene til fordel for de mere hjemmemarkedsorienterede virksomheder.

At produktivitetstudviklingen kan bidrage til at forklare forskellen i restindkomststudviklingen for de to sektorer i den første periode, støttes deraf, at også lønstigningen pr. produktenhed lå lavere for den konkurrenceudsatte industri i disse år. I den sidste periode synes lønnen pr. enhed derimod at have udviklet sig parallelt inden for de to områder. Dette kunne tyde på, at der ikke har gjort sig væsentlige forskelle gældende med hensyn til produktivitetstudvikling i denne periode, selv om det i mangel af tal for udviklingen i indsatsen af realkapital i de enkelte sektorer er vanskeligt at drage sikre slutninger herom.

Afsluttende bemærkninger

12. Skal man forsøge at give en kort sammenfatning af den her foretagne undersøgelse, synes der især grund til at fremhæve, at jern- og metalindustrien har haft en lønstigning, der er lavere end i den øvrige industri og væsentlig lavere end i bygge- og anlægsvirksomhed, ligesom stigningen i restindkomsten pr. produceret enhed har været lavere inden for jern- og metalindustrien end i de fleste øvrige industrigrupper. Med hensyn til lønudviklingen er der for de øvrige grupper ikke klare forskelle mellem mere og mindre konkurrenceprægede brancher, hvorimod restindkomststigningen i forhold til produktionsstigningen er klart lavere i den konkurrenceudsatte industri.

Selv om der ikke foreligger tal for udviklingen i kapitalapparatet, opdelt på

sektorer, kan man formentlig tage udviklingen inden for industrien – og specielt inden for den konkurrenceudsatte del af denne – som udtryk for, at aflønningen i forhold til faktorindsatsen er steget stærkere for arbejdskraften end for kapitalen. For bygge- og anlægsvirksomhed synes det derimod karakteristisk, at den stærke lønstigning her har kunnet finde sted, uden at der er sket en tilsvarende forskydning i forholdet mellem arbejdskraft aflønning og kapital aflønning.

Bilagstabel I til kapitel 4. Årlig stigning i arbejdsfortjeneste pr. time for voksne arbejdere i erhvervsgrupper, der i forskellig grad møder udenlandsk konkurrence. (april kv. / april kv.)

pst.	55/56	56/57	57/58	58/59	59/60	60/61	61/62	62/63	63/64	64/65	65/66	66/67	67/68
<i>Konkurrencebeskyttet industri</i>													
1. Nærings- og nydelsesmidler (excl. konserver)	9,9	7,3	4,7	7,6	4,2	16,2	8,4	8,2	7,0	11,6	15,9	8,1	11,0
2. Træ- samt sten-, ler- og cementindustri	7,9	5,2	2,8	9,3	4,8	14,1	7,3	7,5	9,1	11,7	12,6	9,2	10,9
3. Grafisk industri	9,0	8,4	4,7	7,5	7,3	11,3	9,4	8,9	5,8	13,0	13,0	5,0	7,0
Beskyttet industri i alt	9,0	6,9	4,1	8,2	5,3	14,1	8,3	8,2	7,4	12,1	13,8	7,5	9,6
<i>Konkurrenceudsat industri</i>													
4. Konserverindustri mv.	10,3	6,0	5,0	7,0	5,6	16,6	9,5	10,7	6,7	12,8	13,7	6,7	11,8
5. Tekstilindustri	9,6	5,5	4,5	3,4	6,7	13,1	8,4	10,3	7,8	11,4	12,2	8,6	9,5
6. Fodtøjs-, beklædnings- og læderindustri	8,3	6,1	3,4	8,5	5,1	14,1	9,0	10,8	9,0	12,2	13,1	7,6	10,6
7. Møbelindustri	7,1	5,9	4,6	9,2	8,8	11,3	9,1	9,5	8,7	10,7	11,3	6,0	11,0
8. Papirindustri	9,1	7,9	3,6	6,8	4,9	17,9	8,0	10,2	6,7	15,1	11,8	6,4	8,6
9. Kemisk industri	8,0	6,6	3,9	5,5	7,0	17,4	6,2	8,9	6,3	11,9	11,3	8,1	10,0
10. Glas- og porcelænsindustri	9,3	6,0	5,1	8,0	6,2	12,9	8,3	9,1	7,1	11,4	12,6	7,5	9,8
11. Jern- og metalindustri	6,9	7,3	4,9	4,4	8,3	10,2	7,9	8,9	7,8	10,0	13,1	8,2	9,7
Udsat industri i alt	7,6	6,9	4,7	5,0	7,7	11,7	8,0	9,2	7,7	10,6	12,3	8,0	9,8
<i>12. Bygge- og anlagsvirksomhed</i>													
Total	7,3	7,1	3,9	6,9	7,4	12,6	8,6	8,4	7,9	11,5	12,1	8,6	10,4

Bilagstabel 2 til kapitel 4. Indeks for udviklingen i restindkomst pr. produktenhed inden for forskellige brancher.

	Værditilvækst	Vægtfor- deling	1960	1961	1962	1963	1964	1965	
	1965		1960	1961	1962	1963	1964	1965	
<i>Konkurrenceudsatte områder</i>	mill. kr.	pet.	1955 = 100						
Konservesfabrikker	620	7,6	69	59	72	58	76	88	
Mælkekondenseringsfabrikker	78	1,0	172	194	224	118	138	230	
Bomuldsspindneri m. v.	329	4,0	140	155	154	153	145	163	
Trikotagefabrikker	245	3,0	109	105	106	106	106	111	
Skotøjsfabrikker	142	1,7	122	138	130	114	107	107	
Konfektionsfabrikker	502	6,2	124	130	140	142	124	124	
Garverier	36	0,4	132	153	148	153	155	123	
Lædervarefabrikker	35	0,4	136	154	152	154	151	138	
Møbelfabrikker	369	4,5	180	183	199	198	208	212	
Gummifabrikker	121	1,5	104	129	130	121	117	131	
Oliemøller	80	1,0	87	71	93	96	102	76	
Sæbefabrikker	184	2,3	123	137	143	133	147	145	
Færfabrikker	161	2,0	132	147	165	164	152	139	
Medicinalvarefabrikker	442	5,4	155	157	179	172	175	173	
Glasværker	89	1,1	163	158	160	168	179	160	
Porcelænsfabrikker m. v.	114	1,4	118	136	138	134	135	158	
Jern- og stålværker	99	1,2	114	117	116	60	79	72	
Andre metalværker	119	1,5	72	94	92	75	82	124	
Metalvarefabrikker m. v.	872	10,7	118	120	124	117	123	130	
Jernstøberier og maskinfabrikker ..	2230	27,3	125	131	138	138	132	130	
Kabelfab. og elektromekaniske fab.	945	11,6	85	80	83	73	95	91	
Automobilfabrikker m. v.	209	2,6	173	171	189	154	194	134	
Papirfabrikker	142	1,7	104	91	102	84	92	75	
Tilsammen	8163	100,0	120	123	131	124	128	128	

Bilagstabel 2 til kapitel 4. (fortsat)

	Værditilvækst 1965	Vægtfor- deling	pct.									
			1955 = 100									
	mill. kr.		1960	1961	1962	1963	1964	1965				
<i>Mindre konkurrenceprægede områder</i>												
Flødeisfabrikker	48	0,9	130	152	165	200	154	173				
Handelsmøller	71	1,3	173	175	183	194	194	175				
Brød-, kiks- og kagefabrikker	122	2,3	104	103	104	106	117	139				
Chokolade- og sukervarefabrikker	138	2,6	139	175	171	157	189	175				
Kaffebrønderier m.v.	30	0,6	193	234	235	236	245	151				
Margarinefabrikker	72	1,4	166	151	160	196	193	219				
Andre fabrikker i næringsmiddelind.	65	1,2	181	105	158	176	196	256				
Sprit-, gær- og likørfabrikker	60	1,1	112	134	119	116	133	101				
Bryggerier og mineralvandsfab.	497	9,4	113	120	127	129	134	132				
Tobaksfabrikker	320	6,0	108	129	152	113	129	140				
Væverier, excl. uld og bomuld.	88	1,6	233	264	299	283	341	317				
Rebslagerier	47	0,9	121	105	121	118	137	170				
Andre fabrikker i tekstilindustrien.	20	0,4	181	207	196	167	122	163				
Hattfabr. og bundtmagerier	26	0,5	241	272	265	417	343	410				
Handske- og paraplyfabrikker m.v.	12	0,2	207	218	205	189	168	189				
Fremst. af forsk. færdige tekstilvarer.	55	1,0	123	179	180	148	123	126				
Savværker m.v.	478	9,1	148	160	168	176	182	183				

Korkvarefabrikker	11	0,2	115	114	103	84	100	152
Andre fabrikker i træindustrien	12	0,2	234	283	212	185	224	217
Tagpap, tjære og asfaltfabrikker ..	136	2,6	109	113	118	105	141	103
Papir- og papvarefabrikker	318	6,0	102	100	106	114	122	136
Grafisk industri	1041	19,8	162	154	181	179	184	214
Fabr. af kompr. kuffarter	26	0,5	133	143	126	127	177	200
Svovlsyrefab. m.v.	101	1,9	196	231	227	216	240	289
Destruktionsanstalter	76	1,4	45	39	47	47	61	68
Teglværker m.v.	208	3,9	176	202	215	189	236	225
Cementfabrikker	121	2,3	125	142	136	143	119	107
Kalkbrud, kalkværker	31	0,6	113	108	100	97	121	113
Andre i sten-, ler- og cementindustri	461	8,7	160	172	193	179	203	198
Fornikings- og galvaniseringsanst..	43	0,8	153	177	233	205	267	264
Forsk. fab. i jernindustrien	48	0,9	91	277	174	295	234	304
Fab. af forsk. instrumenter	35	0,6	102	96	128	134	120	129
Sølv og elektropletvarefab.	72	1,4	135	163	180	178	178	220
Plasticfab. og anden industri	407	7,7	194	244	224	215	208	214
Tilsammen	5296	100,0	146	158	168	165	175	184

Kapitel 5

Udviklingen i dansk maskineksport 1955-1967 sammenholdt med udviklingen i maskinimporten og i den danske produktion

Indledning

1. Medens man i de øvrige dele af undersøgelsen har søgt at give en belysning af udviklingen i den samlede industris konkurrenceevne set fra forskellige sider, er den her fremlagte del af undersøgelsen koncentreret om udviklingen for en enkelt varegruppe: ikke-elektriske maskiner (SITC-kapitel 71). Ved at tage en enkelt varegruppe ud til specialundersøgelse bliver det muligt at belyse forhold, som vanskeligt kan komme frem i en »totalundersøgelse«, herunder især betydningen af en tilpasning af produktionen til ændringer i efterspørgselsforholdene. Når man har valgt at gennemføre undersøgelsen for ikke-elektriske maskiner, skyldes det, at denne varegruppe tegner sig for ca. 25 pct. af industrieksporten og dermed er den største hovedvaregruppe inden for industrieksporten.

I det følgende er der først i punkt 2-5 givet en belysning af udviklingen i eksporten og importen af ikke-elektriske maskiner, hvorefter man i punkt 6 og 7 har sammenstillet oplysningerne om udviklingen i im- og eksport med statistikken over den danske maskinindustri produktion. Herigennem fås en belysning af de forskydninger, der er sket i de danske maskininvesteringers fordeling på hhv. importvarer og indenlandsk producerede varer, og af eksportproduktionens stigende betydning for produktions- og beskæftigelsesudviklingen. Endelig har man i punkterne 8-14 søgt at belyse maskineksportens afhængighed af lønudviklingen i Danmark i forhold til lønstigningerne i udlandet samt dens afhængighed af den almindelige konjunkturudvikling i udlandet.

Det skal tilføjes, at da arbejdet med nærværende del af undersøgelsen er afsluttet i 1968, dækker den kun årene til og med 1967. Den fornyede stigning i maskineksporten, der er sket i 1968, er derfor ikke omtalt i det følgende. Imidlertid har hovedformålet som nævnt været at belyse forskydninger i eksportens

Tabel 15. Eksporten af ikke-elektriske maskiner
1955-1967.

	Mill. kr.	Indeks 1955 = 100	Ændring fra fore- gående år i pct.
1955	653	100	—
1956	762	117	16,7
1957	835	128	9,6
1958	967	148	15,8
1959	966	148	0,0
1960	1119	171	15,9
1961	1201	184	7,3
1962	1393	213	15,9
1963	1551	238	11,3
1964	1656	253	6,8
1965	1958	299	18,2
1966	2146	328	9,6
1967	2277	349	6,1
Procentvis årlig stigning, udjævnet			11,0

og importens sammensætning. For denne problemstilling spiller periodeafgrænsningen antagelig kun en mindre rolle.

Eksportudviklingen

2. I tabel 15 er dels vist værdien af den danske maskineksport (bortset fra elektriske maskiner) regnet i løbende priser år for år siden 1955, dels indekstal herfor med 1955 = 100. Maskineksportens værdi er fra 1955 til 1967 øget med ca. 250 pct. Til sammenligning kan på basis af O.E.C.D.-statistikken nævnes, at denne stigningsprocent er omtrent dobbelt så stor som den procentvise stigning i den engelske maskineksport i samme periode. Derimod har Vesttyskland haft en noget stærkere og Sverige, Frankrig og Holland en væsentlig stærkere stigning end Danmark.

Som nævnt er tallene i tabel 15 opgjort i løbende priser, således at de er påvirkede af prisstigninger. Der foreligger ikke mulighed for en præcis opdeling af stigningen i eksportværdi på hhv. mængdemæssig stigning og prisstigning. Stigningen kan dog for den overvejende dels vedkommende tilskrives en forøgelse af de eksporterede mængder.

Fra år til år har der været ret betydelige *variationer i eksportens væksttempo*, hvilket både står i forbindelse med skiftende konjunkturforskel og med de mere tilfældige variationer, som kan opstå bl. a. på grund af større enkeltleverancer. Der er derfor foretaget en statistisk udjævning af de årlige stigningsprocenter, hvilket resulterer i den nederst i tabel 15 anførte stigning på 11 pct. pr. år. Denne procent er et udtryk for den underliggende tendens til stigning (langtidsvæksten) i maskineksporten for den betragtede periode og giver en bedre baggrund for bedømmelsen af det enkelte års eksportudvikling end år-til-år sammenligninger.

I 1966 og 1967 lå maskineksportens stigningstakt væsentligt under periodens gennemsnit, således at der skete en udfladning af vækstkurven for eksporten. Det må samtidig bemærkes, at der ved beregningen af langtidsvæksten på 11 pct. ikke er taget hensyn til, at maskineksporten som nærmere omtalt i det følgende har ændret sammensætning derved, at undergrupper med særlig stærk vækst som f. eks. køleautomatik og landbrugsmaskiner har tegnet sig for en stadig voksende del af den samlede maskineksport. Dette skulle i sig selv trække i retning af en tiltagende stigningstakt i maskineksporten gennem tiden.¹

Importudviklingen

3. *Tabel 16* giver en oversigt over udviklingen i importen af ikke-elektriske maskiner 1955-1967.

Samenholdes denne tabel med den tilsvarende oversigt i tabel 15, vil det ses, at maskinimporten har vist stærkere stigning end maskineksporten, hvorved importværdien fra at være mindre end eksportværdien ved periodens begyndelse er blevet større end eksportværdien ved slutningen af perioden. Ligesom eksportstigningen har stigningen i importen vist stærke variationer fra år til år, særlig udpræget i årene efter 1962. I gennemsnit for alle årene har stigningen i importen andraget 15,6 pct. pr. år mod som nævnt 11 pct. for eksporten.²

1. Hvis man i stedet for at beregne langtidsvæksten på grundlag af totaltallene for maskineksporten baserer beregningen på langtidsvæksten for undergrupper, får man, at vækstprocenten for maskineksporten – fraregnet konjunkturudsving og mere tilfældige variationer – skulle ligge på 8-9 pct. pr. år i midten af 1950'erne og 15-16 pct. pr. år i midten af 1960'erne. Vurderet på dette grundlag bliver reduktionen i maskineksportens væksttempo i 1966 og 1967 således særlig udtalt.

Årsagen til, at man ved en beregning, der bygger på udviklingen inden for undergrupper, får resultater der afviger fra en beregning på basis af totaltallene, er, at de stærkest stigende varegrupper efterhånden kommer til at tegne sig for en større og større del af den samlede eksport.

2. Foretager man en tilsvarende beregning af langtidsvæksten i maskinimporten, baseret

Tabel 16. *Importen af ikke-elektriske maskiner 1955-1967.*

	Mill. kr.	Indeks 1955 = 100	Ændring fra fore- gående år i pct.
1955	522	100	—
1956	550	105	5,4
1957	633	121	15,1
1958	728	139	13,0
1959	964	185	32,4
1960	1130	216	17,2
1961	1308	251	15,8
1962	1580	303	20,8
1963	1598	306	1,1
1964	1967	377	23,1
1965	2026	388	3,0
1966	2354	451	16,2
1967	2464	472	4,7
Procentvis årlig stigning, udjævnet			15,6

Ændringer i maskineksportens og maskinimportens sammensætning

4. I løbet af den relativt korte årrække, der her er undersøgt, er der sket en kraftig omstrukturering af maskineksporten, idet en række undergrupper med stærk vækst har tegnet sig for en stadig stigende del af den samlede eksport. Som følge af det store antal varer, maskineksporten omfatter, er det vanskeligt at give en fyldestgørende beskrivelse af denne udvikling. I *tabel 17* har man imidlertid for en række varegrupper, der tilsammen tegner sig for omkring halvdelen af eksporten af ikke-elektriske maskiner vist dels den gennemsnitlige årlige stigning for de enkelte grupper fra 1955 til 1966, dels den enkelte gruppes andel af den samlede eksportværdi for de betragtede grupper i de to år.

Foretages der for 1955 en fordeling af de her medtagne grupper efter størrelse, finder man forbrændingsmotorer placeret øverst, medens eksempelvis opsamlingsgruppen maskindele og -tilbehør, ikke andetsteds nævnt, kun tegnede sig for en lille del af eksporten. I 1966 lå denne sidstnævnte gruppe i kraft af den stærkt forøgede eksport af køleautomatik m. v. placeret øverst, medens for-

på udviklingen inden for undergrupper, som den, der er omtalt for eksporten i noten ovenfor, finder man, at langtidsvæksten har andraget 14-15 pct. pr. år i begyndelsen af perioden og 16-17 pct. pr. år i slutningen af perioden.

Tabel 17. Stigningen i værdien af eksporten for udvalgte undergrupper af ikke-elektriske maskiner¹ 1955-1966

	Gnstl. stigning pr. år pct. ²	Procentvis andel	
		1955	1966
1. Dampkedler	34,4	0,3	1,1
2. Maskiner og andre hjælpeapparater til kedelanlæg	7,4	0,3	0,0
3. Dampmaskiner	0,1	2,1	0,8
4. Flyvemaskinemotorer	0,4	13,4	3,9
5. Forbrændingsmotorer, andre	1,4	35,5	16,5
6. Gasturbiner, atomreaktorer og andre kraftmaskiner	132,7	0,0	1,0
7. Landbrugsmaskiner til jordens bearbejdelse	25,8	2,0	6,6
8. Landbrugsmaskiner til høstens behandling	16,6	5,2	6,9
9. Malkemaskiner, mejerimaskiner	1,5	5,8	2,5
10. Andre landbrugsmaskiner	18,4	1,2	1,6
11. Traktorer	3,1	0,3	0,2
12. Skrivemaskiner	8,7	0,1	0,0
13. Regne-, hulkort- og andre kontormaskiner	19,8	3,2	6,4
14. Maskiner til metalbearbejdelse	8,2	7,8	5,8
15. Kraner, spil, gaffeltrucks, tromler, entreprenørmaskiner	12,4	10,7	14,2
16. Maskiner til papirindustrien	9,9	0,7	1,0
17. Maskiner til bogtrykkerier og bogbinderier	11,9	1,5	1,1
18. Maskiner til tekstilindustrien	13,1	6,1	5,9
19. Symaskiner	7,3	0,4	0,2
20. Kuglelejer og dele	18,5	0,1	0,1
21. Maskindele og tilbehør, ikke andetsteds nævnt	39,5	3,3	24,2
I alt	11,4	100,0	100,0

1. De anførte varegrupper dækker i alt ca. 50 pct. af eksporten af ikke-elektriske maskiner.

2. Stigningsprocenterne er beregnet ved regressionsanalyse.

brændingsmotorer – skønt endnu nr. to – er blandt de varegrupper, der har vist mindst fremgang. Den forholdsvis svage stigning i eksporten af forbrændingsmotorer må dog ses i sammenhæng med, at produktion af forbrændingsmotorer mod licensafgift i udlandet i et vist omfang er trådt i stedet for direkte eksport. Blandt

grupper med særlig stærk fremgang kan udover køleautomatik nævnes landbrugsmaskiner til jordbearbejdelse, regnemaskiner og andre kontormaskiner.

Til yderligere illustration af forskydningerne i maskineksportens sammensætning er der i bilagstabel 1 side 80 givet en oversigt over sammensætningen af det her betragtede udsnit af maskineksporten også i de mellemliggende år. Denne tabel viser, hvorledes der selv inden for korte perioder er sket meget væsentlige forskydninger i eksportsammensætningen.

Den kraftige omstrukturering af maskineksporten illustrerer en væsentlig side af konkurrenceevneproblematikken, idet den viser, at eksportudviklingen i høj grad afhænger af evnen til at tilpasse produktion og afsætning over mod nye varer eller markeder. Der kan være grund til at nævne, at en sådan tilpasning må antages at forudsætte betydelige investeringer, idet der på grund af ofte stærkt specialiserede produktionsanlæg i industrien formentlig kun er begrænsede muligheder for, at en produktionstilpasning kan finde sted inden for de bestående anlæg. Da tilpasningen i væsentligt omfang sker ved, at der kommer nye virksomheder til, fremhæver den her beskrevne udvikling tillige betydningen af, at industrien har tilstrækkelige muligheder for finansiering af investeringerne over penge- og kapitalmarkedet.

5. *Tabel 18* giver for et tilsvarende udsnit af maskinimporten en oversigt over forskydninger i importens sammensætning på undergrupper. Der er her mindre forskel i stigningsprocenterne for de forskellige undergrupper, og forskydningerne i importens sammensætning har således været knap så udtalte som for eksportens vedkommende. En sammenligning af tabellerne 17 og 18 viser, at det i det store og hele er de samme undergrupper, der viser stærk stigning i eksport og import. Dette er på samme tid udtryk for en høj grad af konkurrence mellem producenterne i de forskellige lande og for en stigende grad af specialisering inden for undergrupper.

Produktionsudviklingen sammenholdt med udviklingen i im- og eksport

6. Som nævnt i indledningen er undersøgelsen af udviklingen i eksporten og importen af maskiner afgrænset til de ikke-elektriske maskiner under SITC-kapitel 71. Der foreligger ikke fuldstændige oplysninger om størrelsen af den tilsvarende danske produktion, og det er således ikke muligt at knytte produktions- og handelsstatistikken sammen på en sådan måde, at man direkte kan aflæse, hvor stor en del af de samlede maskininvesteringer her i landet, der dækkes ved henholdsvis

Tabel 18. Stigningen i værdien af importen for udvalgte undergrupper af ikke-elektriske maskiner¹ 1955-1966

	Gnstl. stigning pr. år pct. ²	Procentvis andel	
		1955	1966
1. Dampkedler	23,1	0,3	0,8
2. Maskiner og andre hjælpeapparater til kedelanlæg	20,7	0,5	1,0
3. Dampmaskiner	18,5	0,9	3,0
4. Flyvemaskinemotorer	9,7	9,1	5,3
5. Forbrændingsmotorer, andre.....	11,2	12,3	8,7
6. Gasturbiner, atomreaktorer og andre kraftmaskiner	94,4	0,0	0,7
7. Landbrugsmaskiner til jordens bearbejdelse	27,4	0,6	1,1
8. Landbrugsmaskiner til høstens behandling	17,4	5,8	5,0
9. Malkemaskiner, mejerimaskiner	12,5	0,4	0,4
10. Andre landbrugsmaskiner	5,0	0,3	0,1
11. Traktorer	6,6	18,6	11,0
12. Skrivemaskiner	12,9	2,1	1,6
13. Regne-, hulkort- og andre kontormaskiner	22,3	5,7	11,4
14. Maskiner til metalbearbejdelse	11,1	9,1	6,9
15. Kraner, spil, gaffeltrucks, tromler, entreprenørmaskiner.....	25,6	5,3	13,9
16. Maskiner til papirindustrien	14,4	4,0	1,9
17. Maskiner til bogtrykkerier og bogbinderier	13,2	5,0	4,4
18. Maskiner til tekstilindustrien.....	15,9	4,3	5,1
19. Symaskiner.....	5,4	3,9	1,6
20. Kuglelejer og dele	9,7	4,1	2,6
21. Maskindele og -tilbehør, ikke andetsteds nævnt.....	21,6	7,7	13,5
I alt	14,7	100,0	100,0

1. De anførte varegrupper dækker i alt ca. 75 pct. af importen af ikke-elektriske maskiner.

2. Stigningsprocenterne er beregnet ved regressionsanalyse.

indenlandsk produktion og import, og hvor stor en del af produktionen der eksporteres.¹ Derimod kan man på grundlag af produktions- og handelsstatistikken

1. I nationalregnskabsstatistikken findes der oplysninger om tilgangen og anvendelsen af maskiner, apparater og dele hertil. Denne gruppe er imidlertid ikke sammenfaldende med SITC-kapitel 71.

Tabel 19. *Indeks for værdien af produktion, import og eksport af ikke-elektriske maskiner 1955-1965.*
(1955 = 100)

	Produktion	Import	Eksport
1955	100	100	100
1956	107	105	117
1957	118	121	128
1958	129	139	148
1959	138	185	148
1960	154	216	171
1961	162	251	184
1962	191	303	213
1963	191	306	238
1964	202	377	253
1965	230	388	299
<hr/>			
1965 med 1960 = 100	149	180	175

illustrere *retningen* af de udviklingstendenser, som har præget sammensætningen af henholdsvis den danske produktion og det danske markeds forsyning, jfr. oversigten i *tabel 19*, der viser indeks for værdien af produktion, import og eksport år for år siden 1955.

Ved skønnet over produktionsværdien er kun de varegrupper medtaget, for hvilke produktionsværdien er oplyst i alle årene. Der foreligger ikke sikre holdepunkter for en bedømmelse af, hvorvidt den samlede produktion af ikke-elektriske maskiner har vist en udvikling, der afviger fra det i *tabel 19* viste. Det kan dog ikke antages, at der har været en så meget stærkere stigning i den øvrige del af maskinproduktionen, at dette ville kunne anfægte de hovedtendenser, som fremgår af tabellen. Det ses, at importen er steget væsentlig kraftigere end produktionen, således at dansk produktions andel i den indenlandske forsyning med ikke-elektriske maskiner må være gået tilbage.

Som modstykke hertil har der ganske vist været en større vækst i eksporten end i produktionen. Som ovenfor nævnt har væksten i den danske maskineksport imidlertid været lavere end væksten i maskineksporten fra Vesttyskland, Sverige, Frankrig og Holland. Udviklingen tyder således på en vis tilbagegang i dansk industris totale markedsandel (hjemmemarked og eksport under ét).

7. Den indenlandske produktion af maskiner var endnu frem til 1960 ret kraftigt beskyttet gennem importrestriktioner. Man kunne derfor formode, at det fald i indenlandsk markedsandel, som afspejles ved forholdet mellem produktionsudvikling og importudvikling, i nogen grad havde karakteren af en éngangseffekt, fremkaldt af liberaliseringen, jfr. også at tallene for de seneste år i tabel 19 tyder på en vis stabilisering. En sammenligning af importudviklingen i 1966/67 med udviklingen i den mængdemæssige omsætning hos jernstøberier og maskinfabrikker bekræfter imidlertid ikke denne formodning. Tværtimod synes der fra 1965 til 1967 at være sket et forstærket fald i dansk maskinindustriens andel af det indenlandske marked.

Eksportens sammenhæng med lønudviklingen

8. Som omtalt i andre dele af undersøgelsen afhænger konkurrenceevnens udvikling af en lang række faktorer, hvis betydning det næppe er muligt at opstille egentlige mål for. Ovenfor er der givet en belysning af den tilpasning, der er sket med hensyn til eksportens sammensætning på varegrupper. I det følgende vil sammenhængen mellem lønudvikling og eksportudvikling blive søgt belyst.

9. I bilagstabel 2 side 81 er der givet en oversigt over den procentvise årlige stigning i maskineksporten (ikke-elektriske maskiner) samt stigningen i gennemsnitlig timestortjeneste for arbejdere i maskinindustrien i forskellige vesteuropæiske lande fra 1955 til 1966. *Tabel 20* indeholder et sammendrag af oplysningerne i denne oversigt. Såvel lønstigninger som eksportstigninger er i tabellen regnet i fast valuta.

En analyse af dette talmateriale synes ikke at vise nogen umiddelbar sammenhæng mellem den relative lønudvikling og de relative eksportstigninger. Hvis der består en umiddelbar forbindelse mellem relativ lønudvikling og eksportudvikling, tilsløres den af andre faktorer. Derimod synes tallene at støtte en antagelse om en sammenhæng, hvor der med visse forsinkelser sker en *gensidig tilpasning mellem eksportudvikling og lønudvikling*. Har et land haft en relativt svag lønudvikling igennem en periode, synes man at kunne iagttage en tendens til, at dette med en vis forsinkelse sætter sig spor i en forstærket eksportudvikling, hvilket igen ret hurtigt leder til en forøgelse af lønstigningstakten, formentlig med baggrund i øgede fortjenester. Denne forøgelse af lønstigningstakten finder i almindelighed sted, uden at der samtidig sker nogen tydelig reaktion i eksport-

Tabel 20. Den procentvise stigning i lønninger for arbejdere i maskinindustrien og i eksporten af maskiner i treårige perioder 1956-1966.

pct.	Danmark		England		Sverige		Vesttyskland		Frankrig		Holland	
	Løn- stigning	Eksport- stigning	Løn- stigning	Eksport- stigning	Løn- stigning	Eksport- stigning	Løn- stigning	Eksport- stigning	Løn- stigning	Eksport- stigning	Løn- stigning	Eksport- stigning
1956-1959	18	28	15	24	17	31	19	34	-8	51	17	39
1959-1962	32	44	20	29	28	79	45	60	30	81	29	60
1962-1965	28	41	23	15	29	21	27	28	22	40	33	60
1963-1966	34	41	29	21	29	47	28	38	19	52	33	59
1956-1966	124	188	82	107	109	243	134	216	56	344	113	257

Anm: Såvel lønstigninger som eksportstigninger er regnet i fast valuta.

tens stigningstakt, men efter nogen tid kan der normalt iagttages en tendens til formindskelse af denne. Særlig for Vesttyskland og Frankrig peger tallene i retning af en sådan vekselvirkning mellem lønstigning og eksportstigning, men også for de andre lande, herunder Danmark, synes bevægelserne i tallene at kunne fortolkes på denne måde.

10. Man synes endvidere at kunne iagttage karakteristiske forskelle mellem størrelsen af løn- og eksportstigninger i de forskellige lande. Disse forskelle synes egnede til at belyse, hvorledes de betragtede lande har været placeret i forhold til hinanden med hensyn til konkurrenceposition, og hvilke forskydninger der i denne henseende er sket i løbet af den betragtede periode.

Som udgangspunkt for denne belysning anføres nedenstående skema over forskellige mulige konkurrencepositioner:

Yderpositioner

1. *Ring grad af konkurrenceevne*

Herved forstås i denne sammenhæng, at et land til trods for beskedne lønstigninger ikke har kunnet forøge eksporten væsentligt.

2. *Høj grad af konkurrenceevne*

Herved forstås i denne sammenhæng, at et land har kunnet opretholde kraftige lønstigninger samtidig med opretholdelse af høj stigningstakt for eksporten.

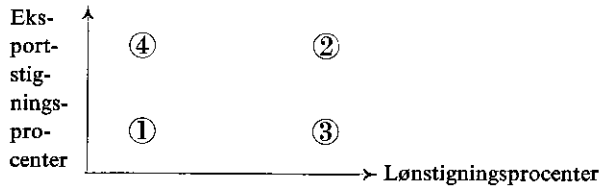
Mellempositioner

3. *Kraftige lønstigninger. Mere moderate eksportstigninger end under 2.*

4. *Mere moderat lønstigningstakt kombineret med høj stigningstakt for eksporten.*

Tankegangen bag dette skema kan også illustreres som vist i figur 1, hvor lønstigningsprocenter afsættes ud ad den vandrette akse og eksportstigningsprocenter ud ad den lodrette. Herved bliver den første af de anførte kombinationer (både lav lønstigning og lav eksportstigning) placeret fornedet til venstre i diagrammet, kombination 2 (høj lønstigning og høj eksportstigning) foroven til højre. Det vil med de her anvendte definitioner være udtryk for en forbedring af konkurrenceevnen, hvis et lands industri er i stand til at bære en forøget lønstigning og samtidig forøge eksportstigningen. I det stiliserede billede i figur 1 svarer dette til en bevægelse fra 1 op imod 2. Situationerne 3 og 4 betegner begge en bedre konkur-

renceevne end 1, men en ringere end 2. En nærmere fortolkning af situation 3 og 4 i forhold til 1 og 2 vil i øvrigt blive givet nedenfor i pkt. 13.

Figur 1.

11. Vesttyskland og Holland må ved den her anførte konkurrenceevnedefinition karakteriseres som lande, der har haft en høj grad af konkurrenceevne, England som et land med svag konkurrenceposition og Danmark, Sverige og Frankrig som liggende i en mellemposition. Der er den forskel mellem Danmark på den ene side og Sverige og Frankrig på den anden side, at Danmark i et diagram som figur 1 snarest ville blive placeret i det felt, der er illustreret ved kombination 3, de to andre lande i feltet, der repræsenteres af kombination 4, jfr. oversigten i tabel 20.

12. Med hensyn til forskydningerne i løbet af den periode, der er belyst i tabel 20, kan der gøres følgende bemærkninger:

Danmarks konkurrenceposition blev i den her nævnte forstand mærkbart forbedret fra slutningen af 1950'erne til begyndelsen af 1960'erne. Der skete derefter en vis afsvækkelse fra 1962 til 1965. For perioden 1963 til 1966 sløres billedet af de kraftige lønstigninger, som fandt sted i 1966.

For *England* har der ikke i løbet af den betragtede periode kunnet konstateres væsentlige ændringer i landets i øvrigt svage konkurrenceposition.

Sveriges konkurrenceposition forbedredes endnu kraftigere end Danmarks fra slutningen af 1950'erne til begyndelsen af 1960'erne. I den derpå følgende periode skete der en kraftig forringelse, men udviklingen efter 1965 tyder på, at der igen er sket en væsentlig styrkelse af Sveriges konkurrenceposition.

I kraft af *Frankrigs* to devalueringer i 1957-58 på tilsammen knap 30 pct. viser de franske lønninger i den første periode et fald på 8 pct., når lønudviklingen som her korrigeres for valutakursændringer. Sammen med fællesmarkedets dannelse satte dette sig spor i en kraftig forbedring af Frankrigs konkurrenceevne fra midten af 1950'erne til begyndelsen af 1960'erne. Senere har Frankrig på ny bevæget sig ind i en noget svagere konkurrenceposition.

For *Tyskland* tyder tallene på en meget kraftig forbedring frem til omkring 1962 og derefter på en moderat forringelse i tiden indtil 1965-66.

Hollands konkurrenceevne er i den her nævnte forstand blevet stadig forbedret gennem det betragtede tidsrum.

13. Det foranstående har alene taget sigte på en enkelt industri. For et helt lands økonomi vil de konkurrencepositioner, der er illustreret ved situation 3 og 4, ikke være holdbare på længere sigt. På langt sigt må der erfaringsmæssigt regnes med høj grad af parallelitet mellem udviklingen i hhv. lønindkomster og restindkomster. I situation 3, som er karakteriseret ved stærke lønstigninger, må man derfor også forudsætte stærk stigning i de øvrige pengeindkomster. Da samtidig importudviklingen på lidt længere sigt er snævert sammenknyttet med omkostnings- og indkomstudviklingen, vil der til situation 3 svare en stor importstigning. Med den svage eksportstigning vil tilfælde 3 derfor medføre betalingsbalanceunderskud, hvilket vil gøre det nødvendigt at gennemføre indgreb med sigte på en forbedring af betalingsbalancen. I situation 4 må det omvendt forventes, at der vil være et betalingsbalanceoverskud og en tendens til, at der over en stærk ekspansion af eksporten kommer en stigning i indkomstniveauet, medmindre der gribes ind ved en opskrivning af det pågældende lands valuta. I begge situationer vil der derfor være en tendens til, at man bevæger sig i retning af konkurrencepositioner, beliggende mellem 1 og 2 på figur 1. Både i situation 1 og 2 må der på langt sigt forudsættes at være ligevægt på betalingsbalancen. Situation 1 vil imidlertid være karakteriseret ved ringe økonomisk vækst, situation 2 ved høj vækst.

På langt sigt bliver væksttempoet set i relation til udviklingen i arbejdsstyrke og arbejdstid m. v., således det afgørende kriterium for konkurrenceevnen, hvilket imidlertid ikke udelukker brugen af andre kriterier ved analyser af udviklingen på kort sigt.

Maskineksportens afhængighed af konjunkturudviklingen i udlandet

14. Spørgsmålet om, i hvor høj grad den i 1966/67 skete udfaldning af maskineksportens stigningstakt kan tages som en indikation af forringet dansk konkurrencedygtighed, respektive i hvor høj grad den var en følge af den samtidige internationale konjunkturafdæmpning og den deraf følgende tendens til stagnation i maskininvesteringerne, er yderligere søgt belyst gennem en sammenligning for en længere årrække af udviklingen i maskininvesteringerne i vore aftagerlande og udviklingen i den danske maskineksport.

Ser man på tallene for de enkelte lande, tegner der sig langt fra nogen klar sammenhæng mellem investeringsudviklingen i det pågældende land og Danmarks eksport af maskiner dertil. Summerer man tallene op, f. eks. for hele O.E.C.D.-området, finder man derimod en højere grad af parallellitet mellem dansk eksportudvikling og udenlandsk investeringsudvikling. Når konjunkturudviklingen i de forskellige O.E.C.D.-lande viser et nogenlunde ensartet forløb, således som det var tilfældet i 1966/67, synes man derfor at måtte regne med en forholdsvis høj grad af konjunkturfølsomhed for den danske maskineksport.

Nogen præcis vurdering af hhv. konkurrenceevneelementets og konjunktur-elementets betydning for eksportudviklingen er det imidlertid ikke muligt at foretage. Det må samtidig fremhæves, at en høj grad af konjunkturfølsomhed for et betydeligt udsnit af den danske industrieksport er ensbetydende med, at der stilles særlige krav til industriens konkurrencedygtighed, såfremt eksportens stignings-takt skal kunne opretholdes i perioder med svækkede internationale konjunkturer.

*Bilagstabel 1 til kapitel 5:
Procentvis sammensætning på undergrupper af et udsnit af eksporten af ikke-elektriske maskiner i hvert af årene 1955-1966.¹*

Pct.	1955	1956	1957	1958	1959	1960	1961	1962	1963	1964	1965	1966
1. Dampkedler	0,3	0,1	0,4	0,2	0,4	1,1	0,6	1,1	1,2	1,2	1,1	1,1
2. Maskiner og andre hjælpe- apparater til kedelanlæg	0,3	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,0	0,0
3. Dampmaskiner	2,1	2,5	1,3	0,7	0,6	0,5	0,6	0,4	0,4	0,4	1,2	0,8
4. Flyvemaskinemotorer	13,4	9,6	10,8	6,2	4,5	5,3	4,7	2,7	4,6	4,6	4,4	3,9
5. Forbrændingsmotorer, andre .	35,5	37,3	37,1	37,1	27,8	23,1	23,3	20,1	18,4	15,1	16,0	16,5
6. Gasturbiner, atomreaktorer og andre kraftmaskiner	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,1	0,2	0,2	0,4	0,5	1,0
7. Landbrugsmaskiner til jordens bearbejdelse	2,0	2,4	2,5	3,3	4,4	4,9	5,9	6,2	6,1	7,1	7,4	6,6
8. Landbrugsmaskiner til høstens behandling	5,2	5,1	4,6	4,6	4,7	5,0	6,6	6,1	6,3	7,6	7,8	6,9
9. Malkemaskiner, mejeri- maskiner	5,8	6,4	6,0	9,3	4,1	3,9	4,3	3,9	3,2	3,1	2,8	2,5
10. Andre landbrugsmaskiner	1,2	1,2	1,2	1,3	0,9	1,1	1,5	1,6	2,1	2,1	2,2	1,6
11. Traktorer	0,3	0,4	0,8	0,6	1,0	3,2	1,2	0,4	0,3	0,4	0,2	0,2
12. Skrivemaskiner	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,0
13. Regne-, hulkort- og andre kontormaskiner	3,2	3,2	3,8	4,5	4,4	4,7	5,5	6,3	6,3	6,4	6,6	6,4
14. Maskiner til metalbearbejdelse	7,8	7,1	8,4	7,5	5,1	6,2	6,6	6,7	6,4	6,1	5,2	5,8
15. Kraner, spil, tromler, gaffel- trucks, entreprenørmaskiner . . .	10,7	13,8	12,4	12,9	27,9	22,3	13,5	13,7	13,9	14,8	14,6	14,2
16. Maskiner til papirindustrien ..	0,7	0,8	1,2	1,1	0,5	1,0	1,7	1,0	0,8	0,8	0,5	1,0
17. Maskiner til bogtrykkerier og bogbinderier	1,5	1,4	1,3	1,7	1,4	1,3	1,7	1,7	1,8	1,8	1,7	1,1
18. Maskiner til tekstilindustrien . .	6,1	5,1	4,2	4,6	4,0	4,7	5,2	6,0	5,0	6,0	5,4	5,9
19. Symaskiner	0,4	0,4	0,3	0,2	0,4	0,3	0,4	0,4	0,3	0,3	0,2	0,2
20. Kuglelejer og dele	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2	0,2	0,2	0,2	0,1
21. Maskindele og -tilbehør, ikke andede steds nævnt	3,3	3,1	3,7	3,8	7,5	11,1	16,2	21,1	22,3	21,2	22,1	24,3
I alt	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

1. De anførte varegrupper dækker i alt ca. 50 pct. af eksporten af ikke-elektriske maskiner.

*Bilagstabel 2 til kapitel 5:
Procentvis stigning i gennemsnitlig timeforbrugen i maskinindustrien og i eksporten af maskiner (SITC-kap. 71)
i forskellige lande 1955-1966.*

	Danmark		England		Sverige		Vesttyskland		Frankrig		Holland	
	Løn- stigning pct.	Eksport- stigning pct.	Løn- stigning pct.	Eksport- stigning pct.	Løn- stigning pct.	Eksport- stigning pct.	Løn- stigning pct.	Eksport- stigning pct.	Løn- stigning pct.	Eksport- stigning pct.	Løn- stigning pct.	Eksport- stigning pct.
Fra 1955 til 1956 ...	7,2	16,0	7,1	9,5	8,6	25,1	9,5	21,3	11,8	÷1,4	9,3	32,0
Fra 1956 til 1957 ...	5,3	10,1	7,4	11,4	5,9	21,0	5,9	21,1	÷6,8	18,3	9,8	7,8
Fra 1957 til 1958 ...	4,4	15,8	2,6	1,1	6,3	÷1,9	6,0	7,9	÷6,7	12,5	0,6	8,7
Fra 1958 til 1959 ...	7,1	0,7	4,2	10,3	4,0	10,4	6,2	2,2	5,6	13,2	6,1	18,7
Fra 1959 til 1960 ...	7,2	15,7	8,9	13,8	8,8	23,0	10,4	17,0	10,1	34,4	14,0	15,7
Fra 1960 til 1961 ...	11,4	7,4	5,8	9,0	8,1	23,8	14,7	25,6	9,0	15,5	10,3	15,0
Fra 1961 til 1962 ...	10,7	15,5	3,9	4,0	8,7	17,8	14,4	8,6	8,6	16,9	7,5	20,3
Fra 1962 til 1963 ...	7,0	9,5	4,4	6,4	8,5	÷0,4	6,7	7,2	9,0	6,8	5,8	1,1
Fra 1963 til 1964 ...	8,1	8,6	9,7	0,0	8,1	12,5	10,4	8,8	6,4	12,2	14,6	14,9
Fra 1964 til 1965 ...	10,3	18,4	9,6	8,4	10,3	8,3	8,2	9,6	4,9	16,8	9,6	16,9
Fra 1965 til 1966 ...	12,7	9,9	7,0	11,8	8,5*	20,5	6,8	16,0	6,8*	16,0	6,1*	18,1

Ann.: Tallene for eksportstigning bygger på OECD-statistikken. Herved fremkommer for Danmark visse mindre afvigelser fra de i tabel 15 viste stigningsprocenter. Stigningsprocenterne er korrigeret for valutakursændringer.

Lønstigningsprocenterne bygger dels på en statistik udarbejdet af I. L. O., dels på en statistik fra den svenske arbejdsgrøveforening. Alle lønstigningsprocenterne er korrigeret for valutakursændringer, hvilket i de tilfælde, hvor lønnen ikke foreligger oplyst i både national valuta og f. eks. dollars, er sket på grundlag af kurserne ultimo året.

* Stigning fra første halvår 1965 til første halvår 1966.

BILAG

Resumé af en undersøgelse af Helen B. Junz og Rudolf Rhomberg: Prices and Export Performance of Industrial Countries, 1953-1963 (I. M. F. Staff Papers 1965)

1. Undersøgelsen tager sigte på at belyse, hvorledes 11 industrilandes eksportandele til de 11 lande selv + Schweiz har reageret på prisforandringer. Den tager den samlede import til de pågældende markeder for given og beskæftiger sig således alene med, hvorledes denne import er blevet fordelt mellem eksportlandene. Ændringer i det enkelte landes egen andel af forsyningen indgår med andre ord ikke i undersøgelsen.

2. Undersøgelsen indledes med en analyse af betydningen af forskydninger i lande og varemønster. Til belysning af denne del af undersøgelsen skal her anføres følgende tal for Vesttyskland og Sverige:

Procent	Ændring fra 1953-55 til 1956-59		Ændring fra 1956-59 til 1960-63	
	Vesttyskland	Sverige	Vesttyskland	Sverige
1. Samlet stigning i industrieksportens værdi	76,6	62,0	69,5	72,0
2. Andel af stigningen, der skyldes:				
a. Vækst i aftagerlandenes samlede import	48,5	53,0	49,6	56,1
b. Forskydninger i importens landefordeling	1,2	1,1	15,4	15,3
c. Forskydninger i importens varefordeling	2,7	2,9	3,1	0,9
d. Andre forhold	24,2	5,0	1,4	÷ 0,3

Væksten i den samlede udenrigshandel er den vigtigste faktor til forklaring af stigningen i det enkelte lands eksport. Ændret landefordeling har spillet en betydelig rolle i markedsdannelsesepoken. Ændret varesammensætning derimod kun en forholdsvis ubetydelig rolle, hvorfor dette forhold af forfatterne er ladet ude af betragtning ved de videre beregninger, medens der korrigeres for landeforskydningerne.

»Restfaktoren« under punkt 2d, der kan tages som indikator for bl. a. konkurrenceevnen, er i den senere periode ubetydelig for de to her viste lande, men betydelig og

positiv for Frankrig, Italien og navnlig Japan samt ligeledes betydelig, men negativ for England, Østrig, Belgien og Canada.

3. Dernæst undersøges sammenhængen mellem relative eksportpræstationer og pris- og omkostningsudviklingen. Der er anvendt tre sæt pris-, respektive omkostningsdata, nemlig

- a. Enhedsværdierne for industrieksporten
- b. Industrivare-elementet i de pågældende landes engrosprisindeks
- c. Lønomkostningerne pr. produceret enhed i industrien.

Alle data er korrigeret for valutakursændringer, så at de udtrykker pris- og omkostningsbevægelser målt i dollar.

Det fremhæves, at det relevante prismålingsgrundlag havde været indeks for »leveret-priser«, der foruden at afspejle ændringer i de rene eksportpriser ville inkludere virkningerne af ændringer i transport- og distributionsomkostninger samt, hvad der ville være af særlig interesse, ændringer i tolden.

Anvendeligheden af enhedsværdiindeks begrænses herudover især af det forhold, at de kun afspejler prisbevægelserne for de varer, der faktisk er blevet eksporteret. Hvis et land »priser sig selv ud af et marked«, går denne eksport også ud af indekset. Man har da det paradoks, at der tabes markedsandel, samtidig med at enhedsværdiindekset holder sig konstant eller måske falder, således at man fejlagtigt kan komme til at forklare eksporttabet ved andre faktorer end prisstigninger.

Mod engrosprisindeks og indeks for lønomkostninger pr. produceret enhed kan bl. a. indvendes, at de ikke dækker samme vareområde som eksportserierne. Enheds-lønomkostningsindeks rammes desuden af den indvending, at ændringerne heri, bl. a. på grund af forskellig udvikling i råvareinput, ikke afspejler ændringer i totalomkostningerne.

Hver for sig rummer bevægelsen i de tre indeks imidlertid en del af forklaringen på et lands »price-competitiveness«, og når de bruges efter tur, reduceres forbeholdene mod dem.

4. Herefter beregnes der indeks for de enkelte landes »price-competitiveness« ved at dividere hvert af de 11 landes prisindeks med et vejet gennemsnit af de tilsvarende indeks for de øvrige lande (eksportandelene i det foregående år som vægte). Der beregnes dels et indeks over for hvert af de øvrige lande i undersøgelsen, dels over for hele verden, hele E.E.C. og de industrialiserede lande uden for E.E.C. Neden for gengives tallene for pris-konkurrenceevnens bevægelser m. h. t. den samlede verdenshandel med benyttelse af enhedsværdierne som målingsgrundlag.

Den forskydning i de relative pristrends, der ses at være sket efter 1959, afspejler bl. a. prisstabiliseringen i U.S.A. i denne periode, devaluering af den canadiske dollar, revalueringen af D-mark og gylden i 1961 og devalueringen af francen i 1957 og 1958.

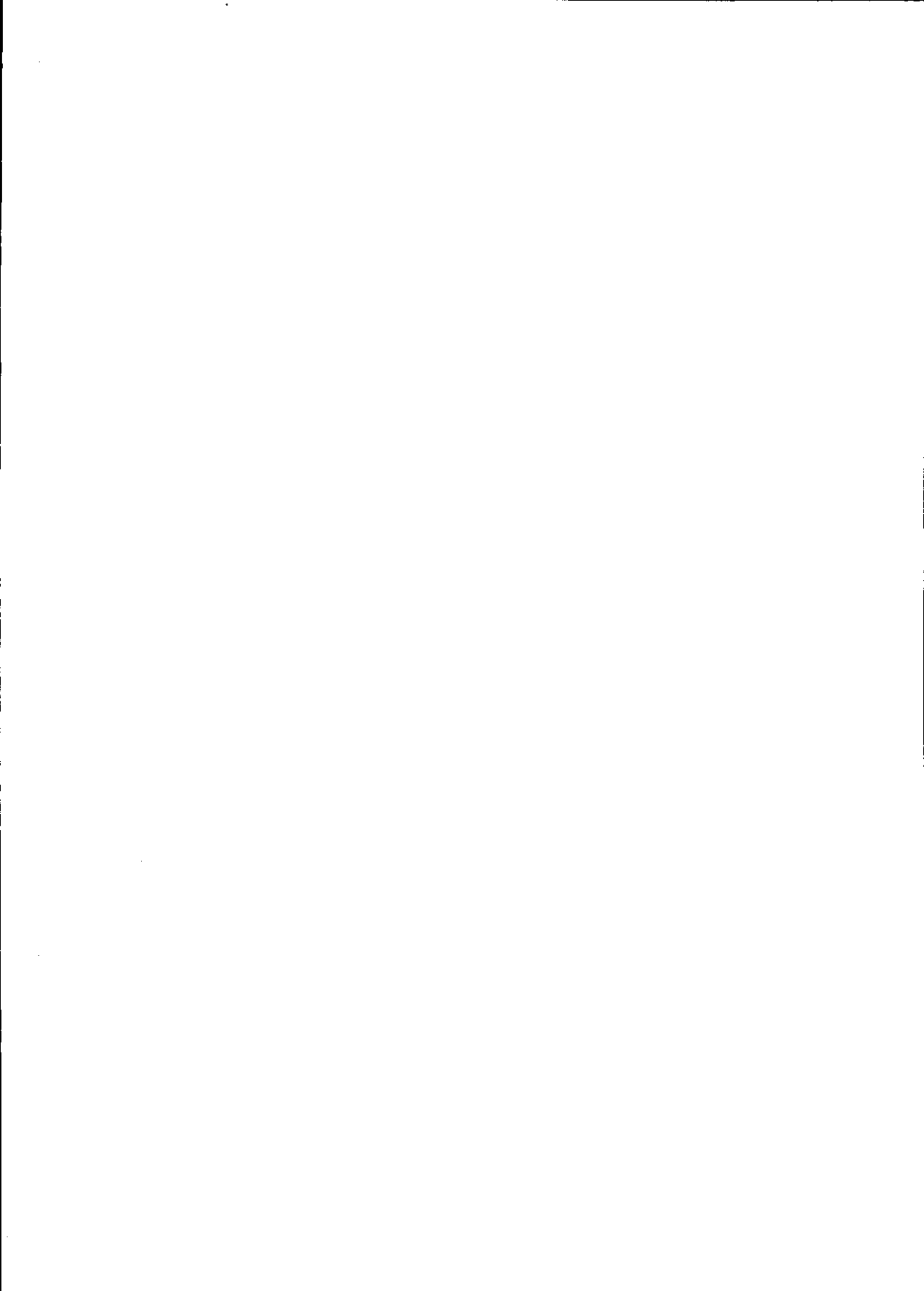
*Forskydninger i forskellige landes
»priskonkurrenceevne«¹*

	1953-1963	1959-1963
Canada	÷ 5,2	÷ 9,5
Frankrig	÷ 5,2	+ 5,6
Vesttyskland	+ 2,2	+ 6,9
Italien	÷ 24,3	÷ 1,2
Japan	÷ 18,3	÷ 8,0
Holland	÷ 0,9	+ 2,9
England	+ 14,5	+ 6,4
USA	+ 16,5	+ 0,5

1. Jvf. teksten.

5. Det sidste led i undersøgelsen omfatter en række alternative beregninger til bestemmelse af elasticiteten i ændringer i markedsandele med hensyn til ændringer i »price-competitiveness«. Ved alle beregninger viser det sig, at indeks for priskonkurrencepositionen baseret på enhedsværdier er dem, der giver den bedste forklaring, og at elasticiteten er væsentlig større, når man gennemfører beregninger for nogle år, end når man berebner »år-til-år elasticiteter«. De forskellige metoder skal ikke gennemgås her, men forfatterne finder, at den mest overbevisende er en »constant share-approach«, hvor man måler et lands eksportpræstation ved afvigelserne fra de tal, der ville fremkomme ved fastholdelse af konstante markedsandele. Ifølge beregningerne kan omkring halvdelen af disse afvigelser forklares ved ændringer i forholdet mellem enhedsværdierne for eksporten. Resten må foruden ved mangler ved beregningsgrundlaget forklares ved ikke-pris-faktorers indflydelse. Heri er ikke indbefattet virkningerne af den generelle vækst i udenrigshandelen, da der på forhånd er set væk fra denne (den vigtigste) årsag til vækst i det enkelte lands eksport derved, at undersøgelsen går ud på at belyse de relative forskydninger i eksportpræstationerne.

I gennemsnit for samtlige de undersøgte lande og for hele perioden ligger år-til-år elasticiteten for eksporten på ca. ÷ 3,3. For 4-års-perioder er elasticiteten beregnet til ÷ 5,5. Disse elasticiteter er lidt større end dem, der findes ved de øvrige beregninger, men forskellene er næppe signifikante. Forfatternes konklusion er derfor, at i gennemsnit og alt andet lige må man regne med, at en forbedring i et lands relative prisposition på 1 pct. vil resultere i en mængdemæssig stigning i industrieksporten på godt 3 pct. over en toårig periode og omkring 5 pct. over en noget længere tilpasningsperiode (svarende til stigninger i eksportværdierne på hhv. 2 og 4 pct.).

Pris kr. 9,00 incl. moms.

Fi 27-12

NORDLUNDES BOGTRYKKERI, KØBENHAVN